

КИЇВСЬКА ШКОЛА ЕКОНОМІКИ

МАГІСТЕРСЬКА ПРОГРАМА З ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ВРЯДУВАННЯ

ДИПЛОМНА РОБОТА
«ДЕГУМАНІЗАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СПРИЙНЯТТЯ РОСІЙСЬКИХ
ВІЙСЬКОВИХ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ ЗІ СХОДУ УКРАЇНИ»

Студентка: Катерина Скороход
Науковий керівник: канд. політ. наук Іван Гомза

Для здобуття освітнього ступеня: Магістр
за спеціальністю: 281 Публічне управління та адміністрування

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	1
ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	3
ДИЗАЙН ДОСЛІДЖЕННЯ	5
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
<i>Результати дослідження. Російські військові в Україні у сприйнятті внутрішньо переміщених осіб: аспекти дегуманізації</i>	11
<i>Результати дегуманізаційних аспектів сприйняття російських солдатів референтною групою</i>	17
ВИСНОВКИ ТА ДИСКУСІЯ	21
<i>Результати роботи для публічної політики</i>	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	24
ДОДАТКИ	28
<i>Додаток 1. Онлайн-анкета для першого етапу дослідження</i>	28
<i>Додаток 2. Питання для глибинного інтерв'ю</i>	29
<i>Додаток 3. Таблиці зведених результатів дегуманізаційних характеристик у внутрішньо переміщених осіб до та після інтервенції</i>	30
<i>Додаток 4. Таблиці зведених результатів дегуманізаційних характеристик у референтної групи до та після інтервенції</i>	31
<i>Додаток 5. Транскрипти глибинних інтерв'ю з внутрішньо переміщеними особами</i>	32
<i>Додаток 6. Транскрипти глибинних інтерв'ю з референтною групою</i>	57

Анотація. Під час війни у людей виникає кричуща дегуманізація, яка уможлиблює здійснення та виправдання насилля щодо інших. В Україні триває російсько-українська війна з 2014 року, що передбачає наявність в українців у ставленні до російських солдат кричущої дегуманізації. Разом з тим, через вплив російської пропаганди, зокрема на Сході України, дегуманізаційні характеристики сприйняття російських військових внутрішньо переміщеними особами може бути пом'якшене.

На основі псевдоексперименту та глибинних інтерв'ю у внутрішньо переміщених осіб та киян як референтної групи, я виявила, що у повсякденному житті в обох групах практично відсутня кричуща дегуманізація. Проте існує можливість для зміщення від м'якої до кричущої дегуманізації.

Ключові слова: дегуманізація, російські військові, внутрішньо переміщені особи.

Кількість слів: 8002

ВСТУП

“Тобто є якийсь наказ, який потрібно виконувати, хочеш ти чи ні це не грає дуже важливу роль Ну, мені хочеться так вірити, що все ж таки люди такі добрі і тому вони просто виконують банально наказ”

“У меня родственники живут в России...поверить в то, что им дадут приказ и они пойдут убивать меня.... я не верю. Это страшно представит что бы они выполняли такие приказы.”

Кожен з нас має моральні та психологічні запобіжники проти вчинення насильства щодо інших (Bruneau&Kteily, 2017; Littman&Paluck, 2015; Greene, 2013). Навіть військових важко навчити вбивати ворога (French&Jack, 2015). Семюель Маршал (1947) у своїй книзі «Ніхто не хотів стріляти. Проблема керування битвою» показує, що під час Другої світової війни лише 15-20% солдат намагалися стріляти, щоб вбити свого ворога. Дослідник Дейв Гроссман (2009) пояснює, що більшість солдатів навіть не використовують свою зброю під час війни, через внутрішній спротив вбивати інших людей.

Разом з тим, під час насильницьких міжгрупових конфліктів, таких як війна, запускається процес дегуманізації, що дозволяє знімати моральні та психологічні запобіжники щодо вчинення насильства над іншими (Kteily&Bruneau, 2017; French&Jack, 2015; Haslam, 2006; Goff et al., 2008; Braender, 2015; Salzman, 2012; Kteily et. al., 2015). **Дегуманізація — це заперечення у індивіда чи групи людських ознак чи людяності.** Саме виникнення дегуманізації уможлиблює насильство, та виправдання таких дій

щодо інших, зокрема ворога, що є необхідним для ведення війни. Існують різні види дегуманізації, з яких найпоширенішими розрізненнями є такі: кричуща дегуманізація (blatant dehumanization) та м'яка (subtle dehumanization), механістична та анімалістична.

Дослідник Сміт (2011) стверджує, що дегуманізація трапляється в умовах війни, тому що “війна не може відбутися, якщо члени однієї групи не захочуть вийти і вбити членів іншої групи, і, щоб мати можливість це зробити, група повинна розглянути сторонніх людей як нелюдських” (с. 49). Інші дослідники Ктейлі та Брюно (2017, с. 8) стверджують, що наявність конфлікту чи почуття загрози сприяє так званій “кричущій дегуманізації”, а особливо під час війни (Kteily et. al, 2015; Bourke, 2006). Також важливо розуміти, що для процесу дегуманізації характерне чітке розділення на “ми” — “вони” та кристалізація образу ворога (Moshman, 2007), який необхідний у війні.

Пропаганда впливає на погляди, ставлення та дії індивідів. Пропаганда також впливає на конструювання образу ворога та дегуманізацію безпосередньо (French&Jack, 2015). Дослідження Гофа та інших науковців (2008) показує, що після того, як дослідники в експерименті тонко підготували учасників до того, щоб асоціювали чорношкірих людей з мавпами, що є проявом дегуманізації, то після цього учасники стали частіше толерувати агресивну, насильницьку поведінку поліції щодо чорношкірих підозрюваних.

Міра впливу російської пропаганди в Україні, зокрема на Сході, лишається предметом спекуляцій. В своїй роботі, я хочу перевірити вплив російської пропаганди на ставлення до російських військових, тому моїм дослідницьким питання є: **дегуманізаційні аспекти сприйняття російських військових внутрішньо переміщеними особами зі Сходу.**

В Україні триває російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 році зі збройної агресії Росії і наразі продовжується на Сході України. Внутрішньо переміщені особи зі Сходу — це одна з категорій населення, яка найбільше постраждала від дій російських військових через руйнування їхніх міст, сіл, домівок, безпосереднє ведення військових дій, втрату рідних чи друзів тощо. Відповідно очікується, що переселенці у своєму ставленні до російських солдат матимуть високий рівень дегуманізації, зокрема, кричущу дегуманізацію. Разом з тим, Російська Федерація активно впроваджувала “русский мир” в усіх сферах суспільно—політичного життя, особливо, культурній, інформаційній та релігійній тощо (Котигоренко та ін., 2014; Саган, 2014, Смолій та ін., 2016) на Сході України, що може сприяти м'якому ставленню внутрішньо переміщених осіб до російських солдат та м'якій формі дегуманізації. **Тому моя гіпотеза полягає у тому, що у жителів східних територій, зокрема внутрішньо переміщених осіб (ВПО) немає кричущої форми дегуманізації, а є більш м'яка форма дегуманізації російських військових, які воюють на Сході України.** Подібних досліджень, а саме вимірювання дегуманізації ворога в громадян України під час російсько-української війни, не

здійснювалось. В Україні дегуманізація, в основному, описується в контексті мови ворожнечі та пропаганди (Ісакова, 2016; Тараненко, 2015).

Дослідження рівня та форми дегуманізації у внутрішньо переміщених осіб важливе для того, щоб зрозуміти, як Україні вибудувати свою політику в культурно-інформаційній сфері та у сфері конструювання ідентичності, а також у розбудові миру та реконструкції після війни.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Дослідження дегуманізації отримало поштовх для сучасних наукових робіт після Другої світової війни. Адже ставлення нацистів під час Другої світової війни до євреїв як до мікробів, а не як людей, та їхній Голокост були яскравим проявом дегуманізації (Bandura et al., 1996). Хоча, звісно, таке явище як дегуманізація з'явилося не під час Другої світової війни, а було постійним явищем впродовж історії людства (Bruneau&Kteily, 2017, Galli et al., 2009).

“Дегуманізація — це заперечення людських характеристик в інших” (Volpato&Andrighetto, 2015, p. 31). Перші систематичні дослідження дегуманізації провели такі дослідники, як Келман (1976) та Стауб (1989). Келман (1976) показав, що дегуманізація послаблює обмеження насильницької поведінки людей шляхом деіндивідуалізації жертв, тим самим перетворюючи їх на нерозділену масу. До 2000-х років перші дослідження були в основному про те, що дегуманізація дозволяє позбавляти моральних рис тих груп чи осіб щодо яких відбувається насильство. Цей етап характеризувався дослідженням так званої кричущої дегуманізації (*blatant dehumanization*) в контексті міжгрупових конфліктів (Haslam&Loughnan, 2014). Наприклад, дегуманізація боснійців під час війни в Югославії та дегуманізація тутсі в Руанді (Haslam, 2006; Kelman, 1976).

З початку 2000-х років з'явилися дослідження про те, що дегуманізація буває не лише кричущою, а й м'якою, а також про те, що дегуманізація може існувати поза межами міжгрупового конфлікту. Зокрема, науковець Леєнс показав, що люди схильні сприймати людей з іншої групи як менш людських, навіть за відсутності міжгрупового конфлікту. Окрім того, дослідник вказав, що така дегуманізація (він дав їй назву “інфрагуманізація”) може бути більш м'якою, ніж кричуща дегуманізація, яка була описана ранніми теоретиками дегуманізації (Haslam&Loughnan, 2014).

Після цього основний акцент в дослідженнях змістився на дегуманізацію у її м'яких формах та дегуманізацію, яка може існувати у повсякденному житті (Schulman—Green, 2003; Paladino et al., 2002; Gaunt et al., 2004). Одним з прикладів дегуманізації у повсякденному житті є ставлення лікаря до пацієнта під час лікування, коли пацієнта об'єктивують, не надають емоційної підтримки, нехтують індивідуальністю пацієнта. Іншим прикладом є ставлення бюрократа до особи, яка звертається по довідку в державну установу.

Разом з тим, останнім часом, частина дослідників наголошують на тому, що потрібно повернутись до дослідження саме кричущої дегуманізації, оскільки вона теж може існувати в повсякденному житті. (Наприклад: футбольні фани жбурляють бананами в чорношкірих гравців, натякаючи, що вони мавпи, а не люди (Kteily et. al, 2015)). Окрім того, кричуща дегуманізація ще є недостатньо дослідженою. Повернення до дослідження кричущої дегуманізації дозволить краще зрозуміти відмінності та взаємозв'язок між м'якою та кричущою формою дегуманізації, а також їхніми наслідками. (Kteily&Bruneau, 2017; Kteily et. al, 2015)

Хаслам та Лонгман (2014) пропонують концептуальне розрізнення між кричущою та м'якою дегуманізацією. Кричуща дегуманізація є прямою, відкритою та усвідомленою: “Особа, що дегуманізує, сприймає об'єкт дегуманізації як того, хто менший ніж людина в спосіб, що є прямий, очевидний та свідомо доступний для особи, що дегуманізує” (с. 7). В цьому типі індивіди стверджують про нестачу чи відсутність людяності тих, кого дегуманізують. Зазвичай це проявляється шляхом прямого називання об'єкта дегуманізації — твариною. М'яка дегуманізація не є такою явною, є менш усвідомленою або взагалі несвідомою. При м'якій дегуманізації індивіди, скоріше стверджують, що одна група є менш людяною, ніж група, до якої вони належать. В результаті, дослідники приходять до висновку, що дегуманізацію скоріше можна представити як шкалу, на якій на одному екстремумі буде розташована кричуща дегуманізація, на іншому — м'яка несвідома дегуманізація.

Окрім того, Хаслам (2006), на основі попередніх досліджень та дослідження Леєнса про інфрагуманізацію, запропонував впливову модель, де індивіди можуть дегуманізувати інших або анімалістично, або механістично. Анімалістична дегуманізація — це коли відбувається заперечення людської унікальності (те, що відрізняє людей від тварин), зокрема, таких рис як самоконтроль, інтелект, раціональність. В таких випадках відбувається порівняння об'єктів дегуманізації з тваринами. Механістична дегуманізація — це вид дегуманізації, коли ми заперечуємо людську природу (характеристики, які є типово людськими), а саме вторинні емоції, такі як тепло, емоції, індивідуальність. В механістичній дегуманізації жертви дегуманізації порівнюються з роботами, машинами тощо. Обидва такі типи — механістична та анімалістична можуть проявлятися як у кричущій, так і в м'якій дегуманізації. Також варто зазначити, що під час дегуманізації особи можуть одночасно використовувати ці дві форми дегуманізації: “Хоча риси тварини можуть суперечити рисам, які притаманні роботу, вони можуть легко співіснувати як зображення однієї і тієї ж цілі” (Giner—Sorolla et al., 2011, p. 8).

Отже, існують різні типи дегуманізації: м'яка та кричуща. М'яка дегуманізація існує в повсякденному житті і зазвичай є менш свідомою, а кричуща — виникає під час міжгрупових конфліктів, зокрема війни. Тому у внутрішньо переміщених осіб, мала б бути кричуще ставлення до російських військових. Проте моя гіпотеза полягає в тому, що у внутрішньо переміщених

осіб зі Сходу України немає кричущої форми дегуманізації, а переважає м'яка форма дегуманізації щодо російських військових. Для вимірювання дегуманізації важливе твердження Хаслама та Лонгмана (2014) про те, що дегуманізацію можна представити як шкалу від м'якої до кричущої форми. В своїй роботі я розроблю шкалу з різними індексами дегуманізації, яка дозволить виявити аспекти дегуманізації російських солдат внутрішньо переміщеними особами. Також, для створення шкали та опису сприйняття ВПО російських солдатів, я використовую розрізнення на кричущу та м'яку дегуманізацію, а також поділ на механістичну та анімалістичну форми.

ДИЗАЙН ДОСЛІДЖЕННЯ

Для того, щоб виявити рівень та форму дегуманізації я обрала метод псевдоекспериментального дослідження. Метод є псевдоекспериментом, а не експериментом, оскільки я не здійснювала експериментальні втручання зі спостереженням та фіксацією змін в контрольованих/лабораторних чи польових умовах (Rogers et al., 2019), а провела глибинні інтерв'ю з інтервенцією. В експерименті брала участь експериментальна група ВПО та референтна група з киян, з якою відбувалось порівняння результатів ВПО.

Основний експеримент полягав у тому, що учасникам експерименту спершу було поставлене запитання про мотивацію російських військових, щоб зрозуміти характеристики ставлення до російських військових. Після цього була здійснена інтервенція, шляхом постановки другого запитання, де напряду йшлося про військовий злочин, які здійснили російські військові. В свою чергу, це змушувало респондентів подумати про цей вчинок респондентів, чи змінюється їхнє ставлення до російських військових. Відповідно така інтервенція дає змогу зрозуміти, чи рівень дегуманізації зміщується до більш кричущого чи ні. Відповідь на питання до інтервенції дозволяє показати ставлення внутрішньо переміщених осіб до російських солдат в реальному житті, яке очікується, що у ВПО буде м'яким через вплив російської пропаганди. Після інтервенції результати мають показати, чи відбувається зміщення у ставленні до російських солдат до кричущої дегуманізації чи ні. Інтервенція відбувалась і в групі ВПО, і у референтної групи, щоб можна було здійснити порівняння результатів. Очікується, що у референтної групи буде вищий рівень дегуманізації через менший вплив на них російської пропаганди.

Процес дослідження складався з двох етапів: перший етап — онлайн-анкетування, другий етап — проведення глибинних інтерв'ю. Перший етап був застосований для того, щоб виявити внутрішньо переміщених осіб з дегуманізацією та виокремити їх від тих, в кого її взагалі не було. Другий етап полягав у безпосередньому виявленні форми та рівня дегуманізації у ВПО.

Вибірка формувалась з генеральної сукупності внутрішньо переміщених осіб зі Сходу. У цій роботі під внутрішньо переміщеними особами я розумію осіб, які через військові дії на Сході України змушені були покинути своє місце

проживання та переїхати в іншу частину України. Критеріями вибірки були: 1) проживання в Києві чи Київській області, оскільки це дозволяло фізично провести інтерв'ю; 2) попереднє підтвердження наявності м'якої дегуманізації через заповнення онлайн-анкети. Вибірка референтної групи формувалась рандомно з киян. До групи киян я відносила людей, які проживають в Києві більше двох років на момент інтерв'ювання. Референтна група була обрана саме з жителів Києва, оскільки з ними була фізична можливість провести глибинні інтерв'ю, які найкраще проводити вживу. Моя робота є розвідувальним дослідженням (exploratory research), де метою є дізнатись та описати, якою є дегуманізація російських військових у внутрішньо переміщених осіб. Тому для роботи було обрано якісні методи дослідження, оскільки вони дозволяють відкрити певні явища, процеси та дати більше інформації для розуміння того чи іншого процесу, зокрема зрозуміти, чи існує кричуща дегуманізація та як дегуманізуються російські військові (Maouh, 2006). Глибинні інтерв'ю є одним з методів, який використовується у розвідувальних дослідженнях (Swedberg, 2018). Безпосередньо глибинні інтерв'ю є одним з ефективних інструментів якісного дослідження, за допомогою якого можна дізнатись чиясь суб'єктивну думку (Packer, 2018). Інтерв'ю дозволяють отримати перелік суджень та аргументів, які потрібні, щоб дізнатись про рівень та форму дегуманізації.

Зазвичай у дослідженнях з дегуманізації “той факт, що дегуманізація оцінюється, як правило, залишається непрозорим для самих учасників” (Kteily&Bruneau, 2017, p. 488), що не дозволяє учасникам подробити свої думки, емоції та ставлення (Haslam&Loughnan, 2014, p. 8). У цьому дослідженні учасники теж не знали, що досліджується саме дегуманізація, натомість було повідомлено, що аналізуються їхні думки для роботи про подальші дії України на Сході.

Онлайн-анкета для першого етапу була складена за допомогою інструменту “гугл-форми” та містила 5 запитань. Анкета поширювалась онлайн через соціальну мережу фейсбук в групах переселенців та на особистих сторінках. Питання були такими:

- 1) Чи повинна Україна припинити бойові дії?
- 2) На яких умовах Україна повинна припинити бойові дії?
- 3) Я бачив/бачила як взаємодіють російські солдати на території України?
- 4) Російські військові, які перебувають на території України є? (питання з варіантами множинного вибору)
- 5) Чи потрібно судити українських військових за військові злочини в Україні? (Анкета з варіантами відповідей в Додатку 1).

Для виявлення, чи існує м'яка дегуманізація російських військових, потрібно була відповідь респондентів лише на одне питання: “Російські військові, які перебувають на території України є?”. Проте для того, щоб не викликати зайву підозру щодо цього питання і, щоб респонденти неупереджено відповідали на нього, в анкеті були ще 4 інших питання, які були “камуфляжними”.

В анкеті не було звичайного “демографічного блоку”, оскільки питання є чутливими і ВПО можуть неохоче через це заповнювати анкету, якщо потрібно буде надавати персональну інформацію. Разом з тим, в анкеті була графа для електронної пошти, щоб можна було запросити респондентів на наступний етап дослідження.

Після онлайн-анкетування відбувається другий етап дослідження — глибинні інтерв'ю. Осіб, які на питання з відповідями множинного вибору: “Російські військові, які перебувають на території України є?”

1. Солдатами, які воюють проти українців;
2. Вірять в те, що вони захищають російськомовне населення, яке дискримінується;
3. Є заручниками ситуації, яка сталась через політичне керівництво;
4. Просто виконують наказ свого командування і не мають вибору зробити інакше;
5. Роз'єднують Україну та населення;
6. Військові, які хочуть захопити всю територію України”

обрали хоча б один з цих варіантів 2, 3 або 4. Саме такі варіанти відповідей вказують на м'яке ставлення до російських військових та певним чином навіть виправдання дій російських солдат та наявність співчуття до них. На інтерв'ю осіб з референтної групи було запрошено рандомним способом.

На другому етапі дослідження я провела глибинне інтерв'ю з 10 внутрішньо переміщеними особами та 10 представниками референтної групи. Всього під час глибинних інтерв'ю респондентам було поставлено 11 запитань, проте 9 з них були камуфляжними, а для аналізу дегуманізації потрібні були відповіді лише на два запитання (перелік всіх запитань в Додатку 2). Як вже зазначалось вище, це було зроблено для того, щоб респонденти не знали і не підозрювали, що досліджується саме дегуманізація, оскільки це могло вплинути на їхні відповіді. Додатково ці два запитання, які потрібні для аналізу, були задані в другій частині інтерв'ю, щоб респонденти могли розговоритись, таким чином увійти в довіру та не викликати підозри. Відповідно подальший аналіз дегуманізаційних аспектів я здійснювала саме базуючись на відповідях на ці два запитання і не брали до уваги інші.

Ці два питання й були моїм псевдоекспериментом. Перше питання, яке було поставлено до інтервенції звучить так:

- Під час боїв за Іловайськ було значне вторгнення російських військ. На думку деяких експертів, саме це призвело до поразки українських військових. Чому, на вашу думку, російські військові роблять вторгнення на українську територію і воюють? Чи знають вони, що вони воюють проти України, чи можливо вони думають, що це просто навчання або просто слухають наказ свого командування і не можуть відмовити? Яка мотивація російських військових?

Друге питання було безпосередньо інтервенцією і звучало так:

- Під час боїв за Іловайськ між командуванням сил АТО і представниками Генштабу ЗС РФ була досягнута домовленість про вихід з оточення українських військ по гуманітарному коридору. 29 серпня 2014 року під час виходу колон українських бійців разом з полоненими десантниками розстріляли з важкого озброєння, попри домовленість не стріляти. Українським військовим довелося прориватися з оточення під обстрілами російських військ, які ті здійснювали із заздалегідь підготовлених засідок. Чому російські військові так вчинили?

Запитання до інтервенції показує ставлення до російських солдат, яке існує у респондентів у повсякденному житті. Очікується, що у внутрішньо переміщених осіб ставлення до військових Російської Федерації буде м'яким, а у референтної групи більш кричущим. Після інтервенції, яка змушує респондентів подумати безпосередньо про розстріл гуманітарного коридору, очікується зміщення у відповідях обох груп до більш кричущої дегуманізації. Адже розстріл гуманітарного коридору попри домовленості є показником певного заперечення людяності. Відповіді після інтервенції покажуть, чи є можливість зміни у ставленні від м'якої до кричущої дегуманізації у ВПО.

Перше запитання безпосередньо дозволяє дізнатись ставлення до російських військових через пояснення їхньої мотивації воювати в Україні. Друге питання показує, на якому рівні респонденти будуть виправдовувати чи дегуманізовувати військовий злочин, вчинений російськими військовими. Бій під Іловайськом, який відбувся у серпні 2014 року, був обраний як кейс для запитань, адже під час цього бою російські військові вчинили відомий військовий злочин (Пагулич, 2019): розстріляли гуманітарний коридор, що зручно було використати для того, щоб подивитись, як будуть виправдовувати чи дегуманізовувати російських солдат респонденти. Також саме під час цього бою було зафіксоване значне вторгнення російських військ (The Battle of Ilovaisk, n.d.).

В другому питанні було спеціально обрано злочин щодо українських військових, а не мирного населення, оскільки злочини проти цивільних осіб зазвичай більше засуджуються, адже цивільні люди є невинними й не беруть участь у військових діях. Такі злочини проти мирного населення в публічному дискурсі є неприйнятними й асоціюються зі звірством, що одразу наводить на думку кричущу анімалістичну дегуманізацію. Українські військові є тими, хто воює проти російських військових формувань. Вони безпосередньо взаємодіють один з одним, вбивають один одного та мають окремі правила взаємодії як військовий щодо військового, тому цікаво виявити, як дегуманізують у цьому випадку російських солдат.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час першого етапу дослідження онлайн анкету заповнило 125 осіб, з них 60 респондентів вказали на питання про роль російських військових на території України, хоча б одну з цих відповідей:

- Вірять в те, що вони захищають російськомовне населення, яке дискримінується;
- Є заручниками ситуації, яка сталась через політичне керівництво;
- Просто виконують наказ свого командування і не мають вибору зробити інакше.

Такі відповіді показали, що у внутрішньо переміщених осіб існує м'яка дегуманізація російських бійців, тому я почала наступний етап роботи.

На першому етапі виникли певні труднощі. Онлайн-анкета поширювались у соціальній мережі фейсбук через різні групи, де є переселенці. Хоча анкета містить різні питання та різні варіанти відповідей, в групах та особисто я отримувала звинувачувальні коментарі від частини переселенців, що анкета є дивною, що вона є “провакаційною”, “для новоросів”, були навіть такі висловлювання як “здесь Русью пахнет, купец”. Також частина внутрішньо переміщених осіб писала свої зауваження: для чого збирати електронну адресу, якщо опитування є анонімним. Думаю, що це могло стати причиною, чому частина людей мала побоювання та не заповнювала анкету. Варто зазначити, що на цьому етапі онлайн-анкету могли заповнити ВПО не лише з Києва та Київської області, проте це не відіграло важливої ролі на цьому етапі дослідження. Адже метою анкети була попередня перевірка та виявлення чи існує м'яка дегуманізація російських військових у внутрішньо переміщених осіб.

У другому етапі – глибинних інтерв'ю – взяли участь 10 ВПО та 10 осіб з референтної групи. На інтерв'ю я запрошувала тих переселенців, хто в анкеті зазначив про м'яке ставлення до російських військових. Запрошення надсилала електронною поштою з проханням взяти участь в дослідженні на тему “Подальші дії України на Сході України”. Референтну групу я запрошувала рандомно.

Референтна група потрібна для того, щоб порівняти результати ставлення до російських військових у внутрішньо переміщених осіб з результатами киян та подивитись, чи є відмінності у ставленні, чи ні. Адже очікується, що до інтервенції ставлення у внутрішньо переміщених осіб буде м'якше, через вплив російської пропаганди, а у киян більш кричуще. Після інтервенції у двох групах очікується зміщення в обох групах до кричущої дегуманізації. Також важливо виявити, в яких формах відбувається дегуманізація у цих двох груп, чи ці форми є відмінними чи спільними.

Для аналізу глибинних інтерв'ю та вимірювання способу та рівня дегуманізації я розробила спеціальну шкалу. Така шкала містить 6 балів і була розроблена мною на основі попередніх робіт щодо дегуманізації, зокрема досліджень Хаслама (2006), Хаслама та Лонгмана (2014), Брюно та Ктейлі (2017), Френча та Джека (2015), Мошмана (2007), Ктейлі та ін. (2015). Основою шкали був індекс дегуманізації, відповідно на позначці 1 була розташована найбільш м'яка дегуманізація, а на позначці 6 – кричуща дегуманізація.

На позначці 6 розташована кричуща анімалістична дегуманізація, яка є крайнім проявом дегуманізації. Саме анімалістична дегуманізація є більше

кричущою та крайньою формою дегуманізації, ніж механістична (French&Jack, 2015). При цій формі індивіди дегуманізують інших у відкритій свідомій формі, при цьому називаючи тваринами, наприклад, мікробами, тарганами тощо (Moshman, 2007, p. 122).

На позначці 5 знаходиться кричуща примітивна дегуманізація, іншими словами примітивізація. Основною відмінністю від позначки 6, що означає пряме метафоричне визначення об'єктів дегуманізації як тварин, є те, що на позначці 5 людина може не називати напряду об'єкт дегуманізації твариною. Разом з тим в примітивізації відбувається заперечення первинних емоцій, таких як удосконалення, самоконтроль, інтелект, раціональність, що є характерним для анімалістичного сприйняття (Haslam&Loughnan, 2014, Giner-Sorolla et al., 2011). При такій дегуманізації індивіди говорять про об'єкти дегуманізації як аморальних, як тих, які можуть слідувати інстинктам та діяти не контролюючи себе, можуть прямо говорити, що вони не є людьми.

Саме індекс 6 та 5 я виділяю як кричущу дегуманізацію, яка виникає під час міжгрупових конфліктів, таких як війна. Окрім того, що ці позначки означають найбільше заперечення людяності в інших, вони є ще й свідомими та відкритими, а це є однією з найважливіших характеристик кричущої дегуманізації (Haslam&Loughnan, 2014, Moshman, 2007).

Позначка 4 означає механістичну дегуманізацію, а саме заперечення природи людини — таких вторинних емоцій як співчуття, тепло тощо (Haslam, 2015). “Холодність, жорсткість і пасивність — риси механістичної дегуманізації” (Giner-Sorolla et al., 2011, p. 8). Сюди я відносила твердження про те, що російські солдати воюють та вбивають через гроші або через те, що це робота, яку вони свідомо обрали. Це механістична дегуманізація, адже добровільний вибір вбивати за гроші, по суті, є запереченням цих вторинних емоцій у особи та свідченням про жорстокість.

На позначці 3 — роботизація, коли “цілі такої дегуманізації сприймаються... як роботи, які безсердечно, але ефективно виконують свою запрограмовану місію” (Giner-Sorolla et al., 2, p. 8). До роботизації я відносила твердження про те, що російські солдати вбивають та воюють, тому що вони є військовими. Відповідно це є їхнім обов'язок й вони мають підпорядковуватися наказам. За схожим принципом можуть сприйматись поліцейські (Vasiljevic&Viki, 2015). Це є також певним видом механізації, адже заперечуються вторинні емоції, проте більш м'яким, ніж позначка 4. В роботизації також заперечується певна індивідуальність, як в механістичній дегуманізації, проте роботизація є м'якшою, оскільки тут індивіди представлені як заручники обставин, а у випадку робити цю роботу за гроші чи за власним бажанням (позначка 4) є більше елементу добровільності й індивідуальності вчиняти жорстокість.

На позначці 2 — розташована наявність іншої системи цінностей, що також є дегуманізацією (Haslam&Loughnan, 2014). Інша система цінностей є відображенням того, що інша група є відмінною від нашої, зокрема інша група є

менш людяною, ніж наша, що є ознакою більш м'якою форми дегуманізації (Haslam&Loughnan, 2014). Така характеристика розташована на шкалі ближче до найм'якшої дегуманізації, оскільки наявність цінностей — це визнання того, що інша особа/група також мають певні цінності, що притаманно людині. Ствердження, що російські солдати вбивають не просто так, а тому, що це відповідає їхнім нормам, уявленням, цінностям тощо викликає певне розуміння та виправдання таких дій щодо українських громадян, оскільки надає пояснення, чому російські військові так вчинили.

Позначка 1 означає найбільш м'яку форму дегуманізації відповідно до моєї шкали — героїзацію. Думки та висловлювання про те, що солдати воюють, тому що вони вірять, що вони прийшли в Україну для захисту російськомовного населення чи тому, що вони воюють за велику справу є, по суті, наділенням російських солдат певною місією. Науковець Тодоров (1996) писав, що віра в свою місійність чи наявність певної ідеї, в яку вірять та за яку готові померти є ознакою героїзму. Герої здатні жертвувати своїм життя і життям інших, незважаючи на думку цих інших або вбивати інших заради певної мети, ідеалу, місії. Нехтування життям людини та вбивство є вчиненням насильства, а отже в такого актора можна стверджувати про відсутність певної частини людяності. Героїв певним чином сакралізують, надають їм привабливих рис, водночас розуміючи, що герої можуть бути жорстокими чи вбивати інших (Тодоров, 1996). Ця ознака стоїть на позначці 1, тобто найближче до відсутності дегуманізації, оскільки така форма дегуманізації є найбільш несвідомою з вищеперелічених. Несвідома дегуманізація є однією з найм'якших рівнів (Haslam, 2015).

“0” означає відсутність дегуманізації, тобто сприйняття інших як повноцінних звичайних людей.

Результати дослідження. Російські військові в Україні у сприйнятті внутрішньо переміщених осіб: аспекти дегуманізації

Внутрішньо переміщені особи, які взяли участь у інтерв'ю, були запрошені через електронну пошту і попередньо пройшли опитування через онлайн-анкету. Троє з десяти респондентів були з міста Донецьк, двоє — з Маріуполя, ще 5 — з Луганська. З них 6 жінок, 4 чоловіки, віком від 20 до 47 років. Семеро з респондентів в онлайн-анкеті зазначили, що бачили, як взаємодіють російські військові, двоє вказали, що не впевнені, чи військові, яких вони бачили, були російськими солдатами. Один респондент повідомив, що не бачив, як взаємодіють російські військові.

Варто зазначити, що здебільшого всі респонденти сприймали російських військових одночасно у декількох формах дегуманізації. Наприклад, це можна побачити у відповіді однієї з респонденток на питання про мотивацію російських військових воювати в Україні:

"Мені здається, що скоріше просто виконують наказ, тому що це військові, у них все трохи по-іншому працює... У них дуже класно в школах є

ось цей дух патріотизму і їм вже змалечку кажуть про те, як класно взагалі там обороняти свою країну і так далі. Мені здається, у них це йде з малечку, тому це засвоюється в них самих, і від них самих це все йде... Мені здається, так, що це є одна зі складових, чому вони туди йдуть, як одна з причин” (Додаток 5, Респондент 6, с. 47).

Тобто респондент бачить мотивацію російських військових, з однієї сторони через наказ та обов’язок військового, з іншої сторони через те, що вони вірять, що потрібно обороняти свою країну.

Для виявлення, який рівень дегуманізації і в якій формі існує дегуманізація, було взято кожну з причин, яку зазначив респондент до та після інтервенції та розташовано на позначках шкали. При аналізі я враховувала кількість згадок у відповідях респондентів, а також кількість респондентів, які вказали на те чи інше ставлення (Див. зведену таблицю результатів в Додатку 3).

Проаналізувавши відповіді до інтервенції, тобто на питання про те, чому російські військові воюють на території України більшість респондентів посилались на героїзацію — позначка 1. До цієї позначки я зараховувала висловлювання внутрішньо переміщених осіб, де зазначалось, що російські солдати вірять в те, що вони захищають російськомовне населення, яке дискримінується, вірять в російську пропаганду:

“Понимаете, у них пропаганда настолько работает хорошо, что у них правда только одна: на Донбассе люди русскоязычные, которых нужно защищать...То есть такие были в 14 году разговоры и они в это верят свято. И продолжают верить и те которые военные. Они тоже в это все верят. То есть, что они реально защищают своих русских, которые там живут, от этой Украины, которая там убивает и все остальное.” (Додаток 5, Респондент 5, с.46).

Такі висловлювання вказують на те, що внутрішньо переміщені особи вважають, що російські солдати мають свою місію, в яку вірять, тобто вони є героями, які здатні заради своєї мети вчиняти насильство та вбивати інших. Саме тому ці відповіді я категоризувала до позначки 1.

Хоча варто зауважити, що частина переселенців зазначили, що такі “ідейні” солдати приїжджали лише на початку бойових дій:

“На початку могла бути у деяких ідеологія, бо в Росії дуже сильно працює ідеологія з приводу захисту російськомовних, захисту братів.” (Додаток 5, Респондент 4, с. 43)

Також переважна більшість респондентів з групи ВПО вказали, що основною мотивацією російських військових є просто виконання наказу. Російські солдати є військовими, тому це їхній обов’язок як військових слідувати наказу:

“Регулярні війська це по наказу. Немає наказу, нема дії. Є наказ, є дія... Якщо ти офіцер, то можеш втратити офіцерське звання і т.д . Для людей, які є професійними військовими це дуже серйозно, тобто отримати догану в

особову справу, то ти потім жодної роботи не знайдеш навіть, якщо ти там військовий.” (Додаток 5, Респондент 3, с. 40)

Це є прикладом роботизації — індекс 3, коли особу чи групу сприймають як тих, хто просто повинен виконувати певні обов'язки чи зобов'язання, при цьому заперечуючи певні вторинні емоції.

Частина респондентів зазначає, що мотивація російських військових — це робота за гроші:

“Вони їдуть або за грошима, тому що там дійсно платять дуже багато і це не секрет, що розповідали, що мінімум 100 доларів платять за день, за те, що вони там захищають, допомагають розвитку Донбасу” (Додаток 5, Респондент 4, с. 42).

Такі відповіді про роботу за гроші, та, що вони сприймають це як роботу, я визначила як механізацію, зокрема позначка 4. Оскільки це показує, що російські солдати самостійно обрали собі таку роботу, тобто тут є індивідуальність, натомість заперечується частина вторинних емоцій, такі як співчуття, дружність, вміння співпереживати, відчувати емоції. Також до механізації (позначка 4) я віднесла і коли респонденти вказували, що *“вони (російські солдати) знають чому прийшли, вони ставляться до цього як до роботи, для них це норма”* (Додаток 5, Респондент 2, с. 37), адже це також вказує, що російські солдати обрали це самостійно, як свою роботу, приходити на війну. Це показує, що солдати є жорстокими та холодними, адже вбивають інших заради роботи.

Невелика частина респондентів зазначила, що причиною дегуманізації є інша система цінностей — позначка 2:

“Це категорія людей. Можливо, це історично так заведено, що коли були племена, була категорія воїнів, а воїнам, що треба, воювати. От вони цим і живуть” (Додаток 5, Респондент 4, с. 43).

Тобто тут йдеться про м'яку дегуманізацію, адже стверджується про наявність окремої системи цінностей у російських солдат, що відрізняє їхню групу від групи, до якої належить респондент, саме тому це відноситься до позначки 2.

Є невелика частина, яка говорить про те, що солдати Російської Федерації воюють через внутрішнє бажання воювати:

“Я думаю, что люди, которые едут из своей страны в другую воевать в том числе, очень любят это дело. Они считают, что они очевидно профессиональные военные, для них это не проблема поехать и где—то там убивать других людей” (Додаток 5, Респондент 7, с. 49).

Внутрішнє бажання воювати й вбивати інших є ознакою заперечення в людини таких первинних емоцій як моральність, адже вбивство інших за власним бажанням протирічить моралі. Тому це примітивізація, а отже позначка 5.

Жоден з респондентів не зазначив про кричущу аніمالістичну дегуманізацію, тобто позначка 6. У відповідях респондентів не було жодних прямих згадок та означень російських військових як мікробів, тварин тощо.

Отже, здебільшого внутрішньо переміщені особи дегуманізують військових через роботизацію (позначка 3) та через призму того, що російські солдати вірять в свою місію: захист російськомовного населення (позначка 1), хоча і зазначають, що це наслідок пропаганди, яка ведеться в Росії. (Див. малюнок 1 та малюнок 2 для зведених результатів)

У відповідях після інтервенції спостерігається певне зміщення відповідей від м'яких форм дегуманізації (Див. Малюнок 1 та Малюнок 2 для зведених результатів). На запитання, чому російські військові розстріляли гуманітарний коридор, переважна більшість респондентів відповідали, що це через наказ, який вони мають виконувати, що означає роботизацію (позначка 3).

“Опять таки они выполняли свой приказ... Без разницы, дали приказ стрелять — они стреляли...Тут уже неважно кто там, что там, какой коридор гуманитарный военный” (Додаток 5, Респондент 5, с. 46).

Також частина респондентів зазначила, що солдати могли не знати про домовленість або ж через певні обставини наказ не стріляти в гуманітарний коридор до них не дійшов. Такі причини я також зараховувала до позначки 3 на шкалі, адже це роботизація, де йдеться про те, що російські військові просто мали виконувати свою військову справу є заручниками ситуації (заперечення суб'єктості), що надає певне виправдання їхнім діям.

“А ти впевнена в тому, що російські військові взагалі знали про цей коридор? Тобто є історії про домовленості на політичному рівні... Військові діють по наказу. А те, що десь та в штабі, в бюрократії якийсь там наказ втратився, не знаю, інтернету не було, не змогли їх вчасно повідомити, їм скинули на 3 години пізніше цей наказ, що ми даємо коридор...” (Додаток 5, Респондент 3, с. 41).

Частина респондентів у відповідях вказали на примітивізацію, де заперечувались унікальні, лише для людини, такі як самоконтроль, наявність моралі (позначка 5):

“Я могу спокойно припустить, что ... в когось в пилу бою могло возникнуть якоесь бажання.” (Додаток 5, Респондент 8, с. 52)

“Жажда крови. Навіщо люди так зробили... Я ж кажу це професійні військові, це професійні вбивці, тобто мабуть їм не жалко іншу людину. Можливо мстились за своїх вбитих. Не тільки ж наших вбито, але і їхніх. Можливо мстились, можливо керувала якась неадекватна людина психічна.” (Додаток 5, Респондент 2, с. 38)

Також були деякі згадки від респондентів про те, що російські солдати вчинили так через те, що вірять, що захищають населення — індекс 1, проте значно менше, ніж це було до інтервенції:

“Можливо, це те, про що ми з вами раніше розмовляли. Пропаганда ...” (Додаток 5, Респондент 1, с. 36). Так само як у відповідях до втручання, жоден з респондентів не вказав на кричущу аніمالістичну дегуманізацію.

Окремо, варто зазначити про те, що у відповідях частини переселенців чітко простежується розмежування між ополченцями та російськими військовими і відповідно ставленням до них. Якщо до ополченців є більш кричуща дегуманізація, то щодо російських військових більш м’яка. Наприклад:

“Знову ж таки, ми маємо, з російської сторони, абсолютно нерегульованих, ненормальних, неконтрольованих ополченців, маю на увазі те, що з ними координуватися важко, бо вони також не є військові.” (Додаток 5, Респондент 8, с. 52)

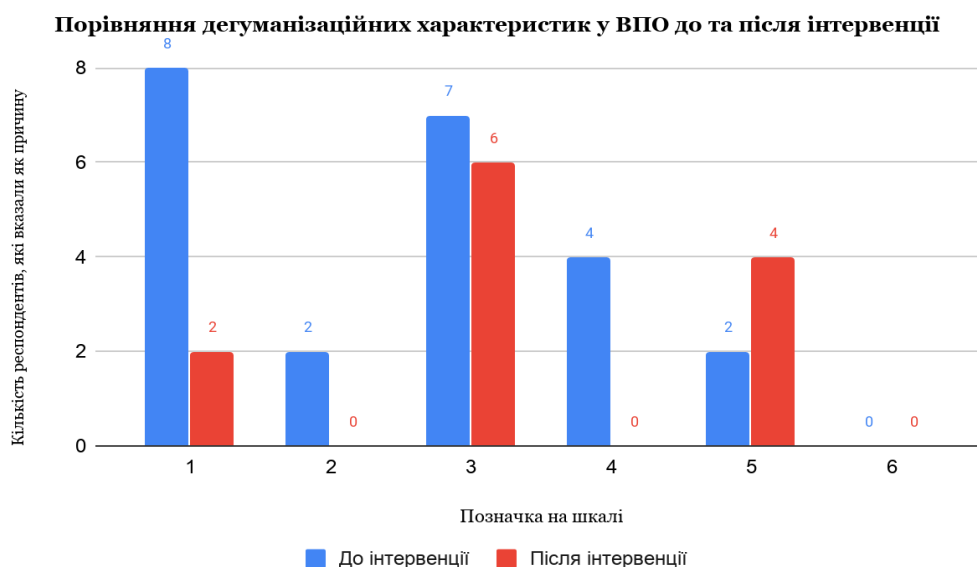
Така згадка про ополченців — це індекс 5 примітивізація, оскільки заперечується первинні емоції й напряду про це зазначається. І згадка про мотивацію російських військових в аспекті роботизації (індекс 3) в тому ж інтерв’ю:

“...ті офіцери, які прийшли, то це кадрові офіцери і знову ж таки це інше якесь питання про яке треба говорити. Що є військовий офіцер, у якого все життя це наслідування наказу. Це chain of command...” (Додаток 5, Респондент 8, с. 51).

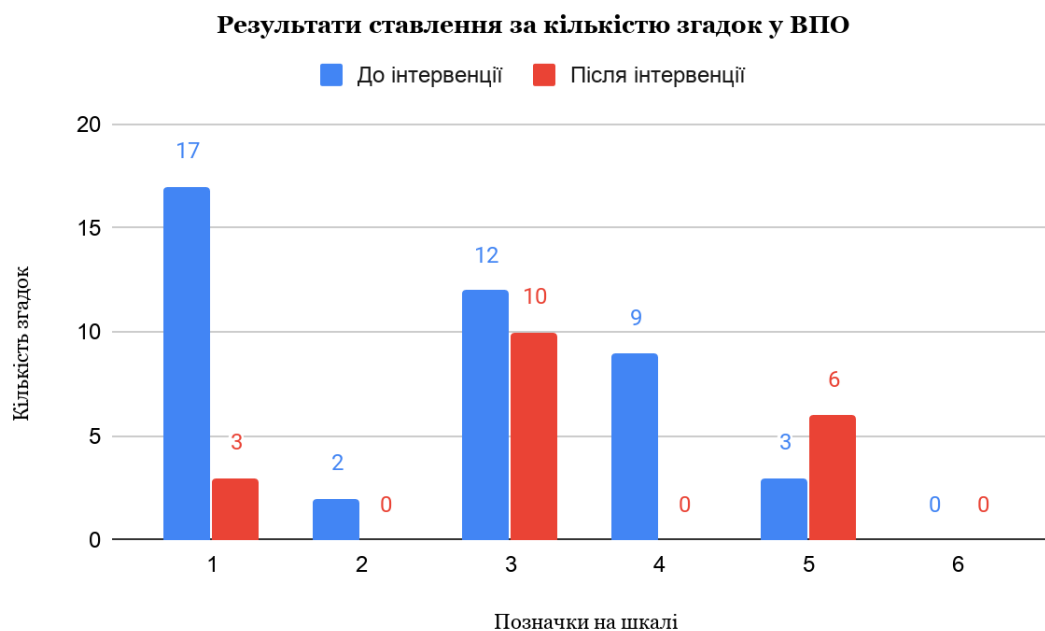
Всі респонденти, які відокремлювали ополченців та російських військових, говорили про ополченців як про нерозумних, неконтрольованих тощо, що означає позначку 5 на шкалі дегуманізації.

Ставлення до ополченців я не брала до уваги в шкалі і враховувала лише ставлення до російських військових. Оскільки метою було виявити ставлення до російських військових, а серед ополченців присутні різні особи, в тому числі, представники жителів Східної України.

Малюнок 1. Порівняння дегуманізаційних характеристик російських військових у внутрішньо переміщених осіб до та після інтервенції за кількістю респондентів

Малюнок 2. Порівняння дегуманізаційних характеристик російських військових у внутрішньо переміщених осіб до та після інтервенції за кількістю згадок

Також варто зауважити, що частина респондентів сумніваються чи знають про те, що в Україні, зокрема під час бою за Іловайськ було втручання саме регулярних військових.

“Я не дуже впевнений, що є там серед тих людей, які росіяни, саме регулярна армія” (Додаток 5, Респондент 4, с. 41)

“Я відверто не знаю щодо присутності саме регулярних військ, регулярного озброєння...” (Додаток 5, Респондент 3, с. 39)

Крім того, ще частина не знала про те, що під час Іловайську російські військові обстріляли гуманітарний коридор:

“Я не знаю, я не могу утверждать. Я сам факт этот не знаю, я узнал его из твоих уст.” (Додаток 5, Респондент 7, с. 49).

Отже, підсумовуючи можна сказати, що серед респондентів немає згадок, які б свідчили про яскраво кричущу анімалістичну дегуманізацію. Здебільшого, російських військових дегуманізують через роботизацію та через героїчність, що є більш м'яким способом дегуманізації. Після інтервенції відбувається зсув і стає менше згадок про героїзацію, натомість роботизація залишається. З'являється трохи більше примітивізаційних характеристик дегуманізації після інтервенції. У відповідях респондентів можна прослідкувати розрізнення російських військових та ополченців. До ополченців дегуманізація є сильнішою, зокрема у формі примітивізації, ніж до російських військових.

Результати дегуманізаційних аспектів сприйняття російських солдатів референтною групою

Всього в інтерв'ю взяли участь десять киян, з них — двоє жінок, восьмеро чоловіків, віком від до 19 до 51 року.

Кияни, так само як і внутрішньо переміщені особи зі Сходу, сприймають російських солдатів у декількох формах дегуманізації (Див. зведені результати у Додатку 4). Це може бути означення групи російських солдат як тих, хто дотримуються наказу і вірять в те, що вони захищають російськомовне населення. Інший варіант — розрізнення солдат на частину, яка дотримується наказу, та частину, яка вірить в пропаганду:

“Я думаю, що є і ідейні, але більшість гроші заробляє. Я чув, що там, всі хто був, мав досить непогану заробітню плату, вони контрактники і їхали туди. Я думаю, що у них є певні ідейні переконання, що вони там мають відновити СРСР, бо у них і історію так викладають, але навряд чи вони просто за ідейні переконання поїхали. Вони були фінансово вмотивовані.” (Додаток 6, Респондент 4, с. 65)

Переважна більшість респондентів вважають, що російські військові воюють в Україні через те, що вони вірять в свою місію та захищають російськомовне населення. Віра в свою місію та готовність вчиняти насильства чи вбивства заради місії щодо інших — це героїзація (позначка 1).

“Я думаю, що вони вірять в те, що вони захищають російськомовне населення...коли на тебе нападають, ти захищаєшся, і це їм вбили в голову, що десь на них напали і забрали ці території, несправедливо поділили, а Україна має їх повернути. Якщо вбити це в мізки, то це буде працювати як “давайте на них нападємо і відберемо те, що у нас забрали”...і вони розуміють, що вони є частиною якогось “правильного” механізму, які не вважають себе нападниками, а захисниками. І це просто серйозна пропаганда в яку вони істину вірять. Вони входять не на територію іншої держави, а на їхні землі, які треба повернути” (Додаток 6, Респондент 6, с. 69).

Додатково переважна більшість вказала на роботизацію (позначка 3), тобто, що солдати Російської Федерації воюють в Україні, бо виконують наказ чи свій обов'язок як військових:

“...ум военного построен по такому принципу, что есть приказ — его нужно выполнять. Без приказа никто ничего никогда в этой жизни бы не сделал,если это профессиональная армия...Был отдан четкий приказ, четко пришли,четко начали делать...Как и любой военный, ему если отдают приказ, то он его выполняет. Так система армии построена” (Додаток 6, Респондент 10, с. 77).

Також є згадки респондентів про те, що російські військові воюють через свою наявну систему цінностей — позначка 2:

“Ці люди мають певну низку цінностей і якщо вони працюють в російській армії, то, певно, знають їх і ці цінності успадковані СРСР. Де зневага до людського життя, немає відповідальності і свідомості особистості

і т.д., де тільки вождь все може вирішувати. Вони ... підсвідомо підтримують, борються проти тих, хто посмів порушити цю систему цінностей” (Додаток 6, Респондент 5, с. 67).

Були також згадки референтної групи про фінансову мотивацію, тобто бажання воювати через гроші — позначка 4:

“Думаю, що вони за гроші воювали і отримували зарплату в конвертах” (Додаток 6, Респондент 4, с. 65).

Окремо була відповідь про те, що російські військові це роблять заради задоволення:

“Мені здається, багато людей, які воюють з іншої сторони, тобто з такими дивними намірами, на чужій території роблять це через задоволення. Їм подобається такий стиль життя, їм подобаються війни, є такі люди. Таких є певний відсоток, яким подобається насильство, яким подобається бути вище когось, подобається кидати виклик, щоб щось собі довести... Вони роблять це заради задоволення” (Додаток 6, Респондент 7, с. 71).

Вбивство інших людей заради задоволення — це заперечення наявності моралі в російських військових, тому це примітивізація — позначка 5.

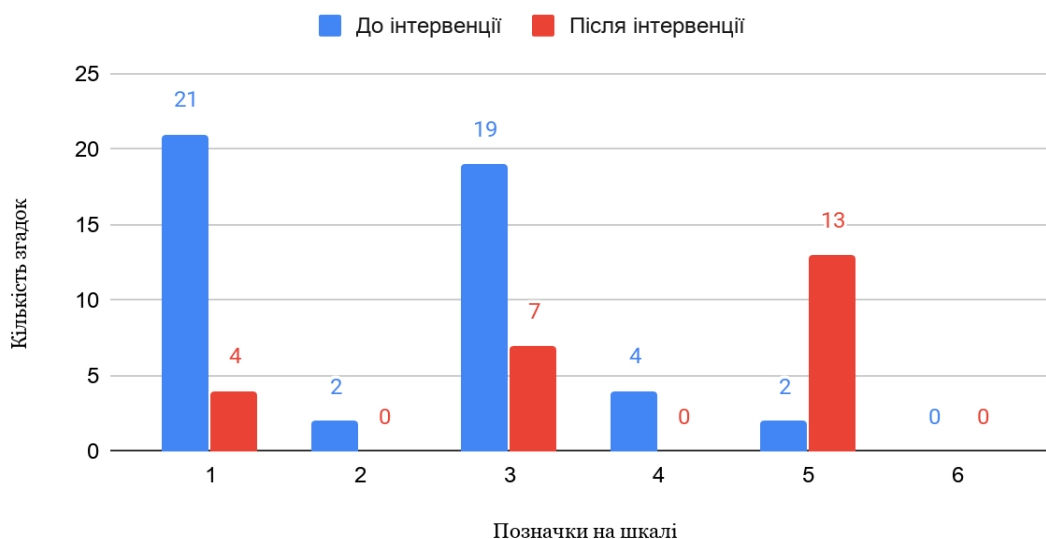
Так само як і у групи внутрішньо переміщених осіб, жоден з респондентів референтної групи не вказав про кричущу анімалістичну дегуманізацію російських солдатів.

Малюнок 3. Порівняння дегуманізаційних характеристик російських військових у референтної групи до та після інтервенції за кількістю респондентів

Малюнок 4. Порівняння дегуманізаційних характеристик російських військових у референтної групи до та після інтервенції за кількістю згадок

Результати ставлення у референтної групи за кількістю згадок до та після інтервенції

Після інтервенції у референтної групи спостерігається зміщення у відповідях від м'якої дегуманізації (Див. зведені результати на Малюнку 3 та Малюнку 4). Більшість респондентів референтної групи вказали на питання про вчинення російськими солдатами військового злочину про примітивізацію (позначка — 5):

“У цих людей немає спроможності підтримувати якісь цінності. У них світогляд спрямований на вирішення якихось власних догм, що є у них в голові і для їхнього виконання у них немає перешкод. В голові російського військового цими речами можна знехтувати просто для того, щоб досягти власних цілей” (Додаток 6, Респондент 5, с. 67).

До примітивізація я віднесла також висловлювання респондентів, які характеризували, що солдати так вчинили для своєї мети і, для них домовленості про гуманітарний коридор нічого не значать: *“У них битве теза, що гра коштує свіч, що зміни потребують крові”* (Додаток 6, Респондент 2, с. 62).

Це вказує на те, що солдати здатні вбивати заради певної мети інших людей та підступно порушувати умови договору, що заперечує їхню моральність та наявність у них рис, які відрізняють їх як людей від тварин. Незважаючи на те, що смерть інших заради мети можна було б також класифікувати як героїзм, ці респонденти у відповідях не зазначали напряду, що російські солдати так вчинили через пропаганду, чи те, що вони вірять в те, що це допоможе їм захистити російськомовне населення, тому розмістила це на позначці 5.

Невелика частина респондентів зазначає, що російські військові обстріляли коридор через наказ, що означає позначку 3 на шкалі дегуманізації:

“Бо вони військові і мають це робити” (Додаток 6, Респондент 6, с. 70).

Лише один респондент зазначив, що це було здійснено через віру пропаганду (позначка 1):

“Вони...мають це зробити і це правильно в їх голові. Що це не якийсь злочин, а те, що будь-яка нормальна людина зробила в аналогічній ситуації. Чому саме вони це роблять? Бо вони...цим пишаються. Ми всі росли в ретроспективі “дід воював”, а вони продовжили “дід воював, батько воював і я маю перемогти”. Якщо їхня ціль реально поділити по Дніпру, то це маленький клатик того, що вони “мають” зробили задля своєї великої цілі” (Додаток 6, Респондент 6, с. 70).

Підсумовуючи можна сказати, що референтна група дегуманізує російських військових у різних формах одночасно, найпоширенішими формами є героїзація (позначка 1) та роботизація (позначка 3). Жоден з респондентів не вказав на кричущу анімалістичну дегуманізацію. Після інтервенції є зміщення до більшого рівня дегуманізації, зокрема більшість відповідей респондентів дорівнюють примітивізації (позначка 5).

Порівняння результатів внутрішньо переміщених осіб та референтної групи

Спільним у групи внутрішньо переміщених осіб та референтної групи є те, що дегуманізація російських військових є одночасно у декількох формах та рівнях. До інтервенції більшість респондентів у двох групах сприймає російських військових через роботизацію (позначка — 3) та героїзацію (позначка 1).

Табл.1. Порівняння дегуманізаційних характеристик російських військових у внутрішньо переміщених осіб та референтної групи	
Спільне	Відмінне
дегуманізація російських військових одночасно у декількох формах та рівнях	внутрішньо переміщені особи згадують про родичів, друзів та знайомих з Російської Федерації
до інтервенції сприйняття російських солдати як (1) тих, хто вірить в те, що захищають російськомовне населення(індекс 1 — героїзація); (2) як тих, що просто дотримуються наказу	у внутрішньо переміщених осіб є чітке розрізнення ополченців та російських військових

Після інтервенції відбувається зміщення у відповідях від м'якої дегуманізації. Так, у внутрішньо переміщених осіб спостерігається набагато менше згадок про героїзацію, та додається трохи більше згадок про примітивізацію. У референтної групи також стає набагато менше згадок про героїзацію, разом з тим стає значно більше сприйняття через примітивізацію. Окремо варто зауважити, що у контрольної групи немає розмежування та згадок про ополченців у відповідях, в той час як у внутрішньо переміщених осіб. Також

під час відповідей у ВПО є багато згадок про друзів, родичів та знайомих з Російської Федерації.

ВИСНОВКИ ТА ДИСКУСІЯ

У внутрішньо переміщених осіб зі Сходу підтвердилась гіпотеза про практичну відсутність кричущої дегуманізації, та натомість переважання м'якої форми дегуманізації, зокрема роботизації та героїзації. Такі ж результати спостерігаються і в референтній групі киян. Разом з тим, в обох групах після інтервенції спостерігається зміщення від м'якої до більшої дегуманізації. Тобто, як показують відповіді респондентів, можливість зміщення до більшого існує, проте у повсякденному житті кричущої дегуманізації немає.

Відсутність кричущої дегуманізації може бути пов'язана з декількома факторами. Перш за все, Російська Федерація постійно проводила політику “русского мира” на Східних територіях України (Турченко&Турченко, 2015), що може сприяти думці про “певну спорідненість” з росіянами і тому сприймання російських солдат у м'якій формі дегуманізації.

Ще однією причиною відсутності кричущої дегуманізації, саме у внутрішньо переміщених осіб, можуть бути історичні особливості цього регіону. В Східній Україні у 20 столітті відбувались репресії та депортації за національною ознакою, що фактично знищило історичну етнопонаціональний склад населення (Смолій та ін., 2016). Також трудові міграції після Другої світової війни сприяли заселенню росіян і, як наслідок, це створило перевагу російського населення на Донбасі (Смолій та ін., 2016, с. 46). Відповідно, проживання росіян на території Донбасу сприяло тому, що жителі східних територій мають родичів чи друзів у Російській Федерації, про що, до речі, зазначала частина внутрішньо переміщених осіб. Зокрема у відповідях на запитання внутрішньо переміщені особи згадували про своїх родичів, друзів чи знайомих в Російській Федерації. Це, в свою чергу, може ускладнювати конструювання образу ворога та сприяти пом'якшеному ставленню до російських військових.

Переважає російського продукту в культурному просторі може бути ще однією з причин пом'якшеного ставлення до російських солдат. Зокрема Георгій Почепцов (2016) зазначає, що Російська Федерація здійснює вплив на громадян через серіали. В українському медіапросторі до початку війни російські фільми та серіали, зокрема там, де зображуються російські військові та правоохоронні органи, займали значну частку екранного часу. Це може сприяти тому, що українці сприймають російських військових як “своїх”, тому важче сконструювати образ ворога, який необхідний для війни. “Якщо Україна воює, наприклад, з російськими спецназівцями, то вона не може одночасно милуватися ними на екрані. Війна базується на понятті ворога, а якщо ворог викликає симпатії, то війни не може бути” (Почепцов, інтерв'ю, 2016).

Відсутність кричущої дегуманізації може бути пояснене тим, що наразі немає ескалації військового конфлікту. Можливо, якщо б таке дослідження було

здійснене одразу після боїв за Іловайськ, то кричуща дегуманізація була б наявна, що у групи ВПО, що у референтної групи. Адже відчуття чи наявність загрози сприяє кричущій дегуманізації (Kteily&Bruneau, 2017).

У референтної групи відсутність кричущої дегуманізації також може бути пов'язана через певне дистанціювання з військовими діями, оскільки в Києві практично відсутнє відчуття, що триває російсько-українська війна на Сході. Про це зокрема зазначають ті, хто перебував чи воював на Сході України (Забута війна» при щоденних жертвах: чому ветерани кажуть, що «все дарма, 2020; Досвід ветерана: Денис Дьомін – від студента, через війну, до піца—шефа у Pizza Veterano, 2020). Цей самий ефект може спостерігатись і у внутрішньо переміщених осіб, які проживають в Києві протягом певного періоду.

У внутрішньо переміщених осіб дегуманізація російських військових може бути пом'якшена за рахунок більшої дегуманізації ополченців. У відповідях на інтерв'ю саме в переселенців є розрізнення між ополченцями та російськими військовими. На відміну від групи ВПО, лише одна особа з референтної групи вказала на розрізнення між ополченцями та росіянами. Значна частина респондентів внутрішньо переміщених осіб згадала про ополченців як про нерозумних, некерованих тощо, тобто примітивізуючи їх, що показує до ополченців існує більш негативне ставлення, а до російських військових більш м'яке. Чому внутрішньо переміщені особи більше дегуманізують ополченців, а не російських військових також може бути предметом подальших досліджень. Однією з можливих причин може бути недостатня комунікація українською владою присутності російських військових в Україні. Оскільки частина переселенців під час глибинних інтерв'ю вказали, що не впевнені, що на Сході України є російські військові, а частина не знала про військовий злочин – розстріл гуманітарного коридору.

Результатів дослідження достатньо, щоб зрозуміти, що гіпотеза підтверджена та виявити характеристики дегуманізаційного сприйняття російських військових внутрішньо переміщеними особами. Адже обрані методи дослідження дозволити здійснити “розвідувальне дослідження” та дізнатись про сам факт дегуманізації, форму та рівень й підтвердити запропоновану гіпотезу. Як і будь-яке якісне дослідження, ця робота має свої обмеження, а саме не можна стверджувати, що це статистично правильні результати щодо всіх внутрішньо переміщених осіб зі Сходу та киян. Тому одним з варіантів подальших досліджень може бути застосування кількісних методів для розуміння скільки осіб ВПО та громадян України має той чи інший рівень дегуманізації та в якій формі. Цікавим дослідження для порівняння може бути аналіз дегуманізації у внутрішньо переміщених осіб з Криму, ветеранів АТО/ООС та українських військових, які безпосередньо беруть участь у військових діях, і відповідно співставлення з результатами ВПО зі Сходу та іншими громадянами України. Важливим дослідження може бути з'ясування причин, чому відсутнє переважання кричущої дегуманізація у внутрішньо переміщених осіб зі Сходу.

Результати роботи для публічної політики

Результати моєї роботи можна використати для розробки та втілення практичних кроків в публічній політиці. Перший з них — це створення дієвої культурної та інформаційної політики, яка б була спрямована на інформування громадян про військові дії в Україні, зокрема перемоги українських військових, про присутність російських військових на території України, причетність Російської Федерації та злочини проти цивільних і військових, які здійснюють війська Російської Федерації. Адже частина респондентів з групи внутрішньо переміщених осіб не знали про розстріл гуманітарного коридору в Іловайську та про вторгнення саме російських військових під час боїв за Іловайськ. Це дозволить підвищити обізнаність українців про війну на Сході, про дії російських військових, що робило б ставлення громадян до них менш м'яким. Також важливо більше розповідати про перемоги України та українських військових, що сприятиме позитивному ставленні до українських солдат та ветеранів.

Другий наслідок моєї роботи, який можна використати є те, що дані про рівень та форму дегуманізації можна використати при створенні та втіленні політик щодо реінтеграції внутрішньо переміщених осіб. Адже акти кричущої дегуманізації пов'язані з психологічними травмами (French&Jack, 2015). Відповідно відсутність кричущої дегуманізації у внутрішньо переміщених осіб може свідчити про те, що більше ресурсів можна спрямувати не на програми психологічної допомоги, а на інші аспекти реінтеграції, такі як інтеграція в приймаючу громаду, надання соціальних послуг тощо.

Третьою сферою, де можна використати результати цієї роботи та подальших досліджень у цьому напрямі є стратегія післявоєнної розбудови та миру. Дослідники дегуманізації стверджують, що “дегуманізація визначає траєкторію післявоєнної розбудови” (Dehumanization in Conflict: Meeting Report, 2013, p. 8). Оскільки наслідками дегуманізації є зниження допомоги на індивідуальному та колективному рівні, зниження емпатії, прощення та прийняття вибачень, посиленна агресія для відплати, зокрема підтримки тортур, примусу; розгляд політичного насильства як виправданого; бажання відплатити по справедливості, зниженої моральної цінності інших (Dehumanization in Conflict: Meeting Report, 2013). Такі наслідки важливі при розбудові миру, адже вони не сприяють примиренню з тими, кого дегуманізують. Зокрема є дослідження, яке показує, що заперечення наявності вторинних емоцій у жертв урагану Катріна сприяє меншому бажанню допомогти їм (Giner—Sorolla et al., 2011, p.7, Kteily et. al, 2015). Такі наслідки потрібно враховувати при планування та втіленню реконструкції миру, адже для примирення з тими ж ополченцями та громадянами Російської Федерації потрібно вибудовувати правильно гуманізацію цих груп. Проте це потрібно робити на етапі розбудови миру, а не під час ведення війни, адже, як зазначалось вище, дегуманізація потрібна у війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Ісакова, Т. (2016). Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Стратегічні Пріоритети. Серія : Політика*, 90–97. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_13
- Котигоренко, В., Калакура, О., Ковач, Л., Коцур, В., Кочан, Н., Макаренко, Наталя, ... Рафальський, О. (2014). Динаміка етнічних змін на Донбасі у 1989–2011 рр. In *Донбас в етнополітичному вимірі*. (pp. 172–221). Київ, Україна: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України.
- Пагулич, Р. (2019, 1 вересня). «Іловайський котел» у розповідях українських бійців і очевидців із того боку розмежування. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas—realii—ilovaysk/30140480.html>
- Почепцов, Г. (2016, 28 квітня). Людям продають страхи — український вчений про небезпеку російських серіалів і війну. Режим доступу: <https://detector.media/withoutsection/article/114756/2016—04—28—lyudyam—prodayut—strakhi—ukrainskii—vchenii—pro—nebezpeku—rosiiskikh—serialiv—i—viiuu/>
- Почепцов, Г. (2016). ТелеРосія як точка відліку. In *Смисли і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах* (pp. 138–180). Київ, Україна: Видавничий дім “Києво—Могилянська академія.”
- Радіо Свобода. (2020, 22 лютого). «Забута війна» при щоденних жертвах: чому ветерани кажуть, що «все дарма». Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/veterany—polityka—nedrya/30449075.html>
- Саган, О. (2014). Московська Патріархія як офіційний провідник ідеології «русского мира». В А. Колодний (Ред.), *Русский мир Кирила не для України* (pp. 89–96). Київ, Україна: Українська Асоціація релігієзнавців.
- Смолій, В., Кульчицький, С., & Якубова, Л. (2016). *Донбас і Крим: місце в модерному національному проекті*. Київ, Україна: Інститут історії України НАН України.
- Тараненко, О. (2015). Міфологізовані маркери дегуманізації ворога в смисловій війні 2014 р. *Інформаційне Суспільство*, (4), 65–69. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2015_21_13
- Турченко, Г., & Турченко, Ф. (2015). Чому важливо знати історію. *Проект “Новороссія” 1764–2014 рр. Ювілей на крові* (с. 1–25). Запоріжжя, Україна: Запорізький національний університет.
- Українська правда. (2020, 22 лютого). Досвід ветерана: Денис Дьомін – від студента, через війну, до піца-шефа у Pizza Veterano. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/society/2020/02/22/239958/>
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 364–374. <https://doi.org/10.1037/0022—3514.71.2.364>
- Bourke, J. (2006). War and Violence. *Thesis Eleven*, 86(1), 23–38. <https://doi.org/10.1177/0725513606066238>

- Braender, Morten. "Deployment and Dehumanization: A Multi-Method Study of Combat Soldiers' Loss of Empathy". *RES militaris*. 2015, 5(2). 1–18.
- Bruneau, E., & Kteily, N. (2017). The enemy as animal: Symmetric dehumanization during asymmetric warfare. *PLOS ONE*, 12(7), e0181422. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0181422>
- Dehumanization in Conflict*. (2013). Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/309529807> *Dehumanization in Conflict Conference Report – FINAL*
- French, S. E., & Jack, A. I. (2015). Dehumanizing the Enemy: The Intersection of Neuroethics and Military Ethics. In D. Whetham & B. J. Strawse (Eds.), *Responsibilities to Protect* (pp. 169–196). https://doi.org/10.1163/9789004280380_010
- Galli, C., Minervini, A., & Sitze, A. (2009). On War and on the Enemy. *CR: The New Centennial Review*, 9(2), 195–219. <https://doi.org/10.1353/ncr.0.0070>
- Gaunt, R., Leyens, J. Ph., & Sindic, D. (2004). Motivated reasoning and the attribution of emotions to ingroup and outgroup. *International Review of Social Psychology*, 17, 5–20.
- Giner-Sorolla, R., Leidner, B., & Castano, E. (2011b). Dehumanization, Demonization, and Morality Shifting. *Extremism and the Psychology of Uncertainty*, 165–182. <https://doi.org/10.1002/9781444344073.ch10>
- Goff, P. A., Eberhardt, J. L., Williams, M. J., & Jackson, M. C. (2008). Not yet human: Implicit knowledge, historical dehumanization, and contemporary consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(2), 292–306. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.94.2.292>
- Greene, J. (2013). Part one: Moral Problems. In *Moral tribes: emotion, reason, and the gap between us and them* (pp. 1–75). New York, USA: Penguin Press.
- Grossman, D. (2009). Killing and Science: On Dangerous Ground This. In *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society* (Revised ed., pp. 1–77). Amsterdam, Netherlands: Adfo Books.
- Haslam, N. (2006). Dehumanization: An Integrative Review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(3), 252–264. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1003_4
- Haslam, N., & Loughnan, S. (2014). Dehumanization and Infrahumanization. *Annual Review of Psychology*, 65(1), 399–423. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115045>
- Kelman, H. (1976). Violence without restraint: reflections on the dehumanization of victims and victimizers. In G. Kren & L. Rappoport (Eds.), *Varieties of Psychohistory* (pp. 282–314). New York, USA: Springer.
- Kteily, N. S., & Bruneau, E. (2017). Darker Demons of Our Nature: The Need to (Re)Focus Attention on Blatant Forms of Dehumanization. *Current Directions in Psychological Science*, 26(6), 487–494. doi: 10.1177/0963721417708230
- Kteily, N., Bruneau, E., Waytz, A., & Cotterill, S. (2015). The ascent of man: Theoretical and empirical evidence for blatant dehumanization. *Journal of*

- Personality and Social Psychology*, 109(5), 901–931.
<https://doi.org/10.1037/pspp0000048>
- Littman, R., & Paluck, E. L. (2015). The Cycle of Violence: Understanding Individual Participation in Collective Violence. *Political Psychology*, 36, 79–99. doi: 10.1111/pops.12239
- Marshall, S. L. A. (2000). Ratio of Fire. In *Men Against Fire* (1st ed., pp. 50–64). Norman, USA: University of Oklahoma Press.
- Mayoux, L. (2006). Quantitative, Qualitative or Participatory? Which Method, for What and When? In V. Desai (Ed.), *Doing Development Research* (1st ed., pp. 115–129). Thousand Oaks, Canada: SAGE Publications.
- Moshman, D. (2007). Us and Them: Identity and Genocide. *Identity*, 7(2), 115–135. doi: 10.1080/15283480701326034
- Packer, M. J. (2018). The Qualitative Research Interview. In *The Science of Qualitative Research* (2nd ed., pp. 56–70). Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/books/science-of-qualitative-research/4BB8E074ACDD0CC27A53935761129C9A>
- Paladino, M.—P., Leyens, J.—P., Rodriguez, R., Rodriguez, A., Gaunt, R., & Demoulin, S. (2002). Differential Association of Uniquely and Non Uniquely Human Emotions with the Ingroup and the Outgroup. *Group Processes & Intergroup Relations*, 5(2), 105–117. <https://doi.org/10.1177/1368430202005002539>
- Rogers, J., Revesz, A., McKinley, J., & Rose, H. (2019). Experimental and quasi-experimental designs. In *The Routledge Handbook of Research Methods in Applied Linguistics* (1st ed., pp. 133–143). New York, USA: Routledge.
- Salzman, M. (2012). Dehumanization as a Prerequisite of Atrocity and Killing. In D.J. Christie & J. E. Pim (Eds.), *Nonkilling psychology* (pp. 107–124). Honolulu, HI: Global Centre for Non—Killing.
- Schulman—Green, D. (2003). Coping Mechanisms of Physicians Who Routinely Work with Dying Patients. *OMEGA — Journal of Death and Dying*, 47(3), 253–264. <https://doi.org/10.2190/950h-u076-t5jb-x6hn>
- Smith, D.L. (2011). *Less Than Human: Why We Demean, Enslave, and Exterminate Others*. New York: St. Martin’s Press.
- Staub, E. (1989). Summary and conclusions: the societal and psychological origins of genocide and other atrocities. In *The Roots of Evil: The Origins of Genocide and Other Group Violence* (pp. 232–244). New York, USA: Cambridge University Press.
- Swedberg, R. (2018). On the Uses of Exploratory Research and Explanatory Studies. In J. Gerring, C. Elman, & J. Mahoney (Eds.), *Producing Knowledge*. Retrieved from <http://people.soc.cornell.edu/swedberg/On%20the%20Uses%20of%20Exploratory%20Research%20and%20Exploratory%20Studies%20in%20Social%20Science.pdf>
- The Battle of Ilovaisk. (2019, August 19). Retrieved from <https://forensic-architecture.org/investigation/the-battle-of-ilovaisk>
- Todorov, T. (1996). Neither Heroes Nor Saints. In *Facing The Extreme* (pp. 47–91). New York, USA: Henry Holt and Company.

- Vasiljevic, M., & Viki, G. T. (2014). Dehumanization, Moral Disengagement, and Public Attitudes to Crime and Punishment. In Paul G Bain, J. Vaes, & J. P. Leyens (Eds.), *Humanness and Dehumanization* (pp. 129–147). New York, USA: Routledge.
- Volpato, C., & Andrighetto, L. (2015). Dehumanization. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, 31–37. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.24035-X>

ДОДАТКИ

Додаток 1. Онлайн-анкета для першого етапу дослідження

Анкета для дослідження думок ВПО

1. Чи повинна Україна припинити бойові дії ?
 - Так
 - Ні
 - Не знаю
2. На яких умовах Україна повинна припинити бойові дії?
 - Визнання незалежності "ДНР"/"ЛНР"
 - Повернення Україною контролю над "ДНР"/"ЛНР"
 - Входження "ДНР"/"ЛНР" до Російської Федерації
3. Я бачив/бачила як взаємодіють російські солдати на території України
 - Так
 - Ні
 - Не впевнений/а, чи то були російські солдати
4. Російські військові, які перебувають на території України є (можна обрати декілька варіантів)
 - Солдатами, які воюють проти українців
 - Просто виконують наказ свого командування і не мають вибору зробити інакше
 - Є заручниками ситуації, яка сталась через політичне керівництво
 - Вірять в те, що вони захищають російськомовне населення, яке дискримінується
 - Роз'єднують Україну та населення
 - Військові, які хочуть захопити всю територію України
5. Чи потрібно судити українських військових за військові злочини в Україні?
 - Так, адже це відповідає нормам міжнародного права і всі мають бути рівними перед законом.
 - Так, якщо це злочини проти мирного населення.
 - Так, якщо це злочини і проти мирного населення, і проти російських військових.
 - Ні, якщо це злочини були проти російських військових, а не мирного населення.
 - Ні, адже вони були змушені вчиняти ті чи інші дії в умовах війни.

Додаток 2. Питання для глибинного інтерв'ю

Питання для глибинного інтерв'ю

- Звідки ви?
 - Скільки вам років?
1. Як Ви вважаєте, чому почались протести на Майдані у 2013 році?
 2. Чи змінилось щось в Україні після чого, якщо так/ні, то чому?
 3. Що на вашу думку Україні потрібно зробити для залучення переселенців до суспільного та політичного життя? На якому рівні переселенці залучені наразі?
 4. Що Україні потрібно робити з анексованим Кримом та окупованими територіями на Сході України? На яких умовах можна досягнути миру?
 5. Яке ваше ставлення до Мінських домовленостей?
 6. Чи знаєте ви про бої за Іловайськ або “Іловайський котел”, який відбувся у серпні 2014 року?
 7. Говорять, що однією з причин оточення українських бійців під Іловайськом був самовільний відступ частини українських підрозділів. Як ви думаєте, чому частина підрозділів самовільно відступила?
 8. Разом з тим в Іловайську багато українських військових залишилися і захищали українські території. Яка, на вашу думку, мотивація українських військових?
 9. Під час боїв за Іловайськ було значне вторгнення російських військ. На думку, деяких експертів саме це призвело до поразки українських військових. Чому, на вашу думку, російські військові роблять вторгнення на українську територію і воюють? Чи знають вони, що вони воюють проти України, чи можливо вони думають, що це просто навчання або просто слухають наказ свого командування і не можуть відмовити? Яка мотивація російських військових?
 10. Під час боїв за Іловайськ між командуванням сил АТО і представниками Генштабу ЗС РФ була досягнута домовленість про вихід з оточення українських військ по гуманітарних коридорах. 29 серпня 2014 року під час виходу колон українських бійців разом з полоненими десантниками розстріляли з важкого озброєння, попри домовленість не стріляти. Українським військовим довелося прориватися з оточення під обстрілами російських військ, які ті здійснювали із заздалегідь підготовлених засідок. Чому російські військові так вчинили?
 11. Щодо людей, які залишилися на окупованих територіях існує багато міфів. Наприклад, що всі вони підтримують проросійські сили тощо. Це може стати перешкодою для повернення цих територій, ворожості між тими, хто живе тут і тими, хто на окупованих територіях. Що ви б порадили українській державі та громадянському суспільству зробити, що могло б сприяти поверненню українських територій та примиренню між нашими громадянами?

Додаток 3. Таблиці зведених результатів дегуманізаційних характеристик у внутрішньо переміщених осіб до та після інтервенції

Табл.2. Порівняння дегуманізаційних характеристик у ВПО до та після інтервенції за кількістю респондентів			
Рівень дегуманізації		Кількість респондентів, які вказали як причину	
		До інтервенції	Після інтервенції
М'яка дегуманізація	Позначка 1	8	2
	Позначка 2	2	0
	Позначка 3	7	6
	Позначка 4	4	0
Кричуща дегуманізація	Позначка 5	2	4
	Позначка 6	0	0

Табл.3. Порівняння дегуманізаційних характеристик у ВПО до та після інтервенції за кількістю згадок у відповідях			
Рівень дегуманізації		Кількість згадок	
		До інтервенції	Після інтервенції
М'яка дегуманізація	Позначка 1	17	3
	Позначка 2	2	0
	Позначка 3	12	10
	Позначка 4	9	0
Кричуща дегуманізація	Позначка 5	3	6
	Позначка 6	0	0

Додаток 4. Таблиці зведених результатів дегуманізаційних характеристик у референтної групи до та після інтервенції

Рівень дегуманізації		Кількість респондентів, які вказали як причину	
		До інтервенції	Після інтервенції
М'яка дегуманізація	Позначка 1	7	1
	Позначка 2	1	0
	Позначка 3	8	3
	Позначка 4	2	0
Кричуща дегуманізація	Позначка 5	1	6
	Позначка 6	0	0

Рівень дегуманізації		Кількість згадок	
		До інтервенції	Після інтервенції
М'яка дегуманізація	Позначка 1	21	4
	Позначка 2	2	0
	Позначка 3	19	7
	Позначка 4	4	0
Кричуща дегуманізація	Позначка 5	2	13
	Позначка 6	0	0

Додаток 5. Транскрипти глибинних інтерв'ю з внутрішньо переміщеними особами

Респондент 1

42 роки, місто Луганськ

— Під час боїв за Іловайськ було значне вторгнення російських військ і кажуть, що ніби це і спричинило певний переломний момент у війні і те, що в українських військах була, деякі вважають, певна поразка. Як ви думаєте щодо російських військових, коли вони опиняються на території України, по—перше, чи вони знають, що борються проти України, чи вони це сприймають, як якісь навчання, чи вони просто роблять те, що їм каже їхнє командування, чи взагалі вони мають вибір?

— Получилось так, что в самом начале войны мой мужчина пошёл добровольцем в Айдар, а у меня получилось так, что я не смогла выехать на территорию Украины, но мне нужно было увезти моего сына. Мы оказались под сильным обстрелом, я испугалась и решила выезжать через Россию несмотря на то, что мой мужчина воюет в Айдаре и я попала изначально в лагерь для беженцев на российской стороне. Может быть слышали о Дмитриадовке, мы её так и называли ДмитриАадовка. Там было 3 касты людей: беженцы, беженцы которым могут помочь и жены ополченцев. Я видела весь тот сброд, который приезжал туда к жёнам ополченцев, туда приезжали не только их мужья, они приезжали с товарищами, с товарищами с Российской Федерации. Я просто видела, что там в основном люди, которые интеллектуально развиты так, что у них даже человеческой мысли не всплывало, что они могут как бы воевать. Для них это была как своеобразная игра за деньги, вот как в танчики играют мужчины. Они воспринимали это так. Когда им задавали вопрос те же женщины—беженцы, которые лишились домов и им действительно некуда было податься, когда им задавали вопрос зачем вы вообще едете к нам, они отвечали: мы едем вас защищать. Им задавали прямой и конкретный вопрос: а вас кто—то сюда звал нас защищать, мы вас об этом просили? Обычно о защите людей просят, правильно? Они отвечали: да кто вас вообще будет спрашивать. Мы так решили, мы сильная нация, мы так решили. Я думаю, что это результат той пропаганды, которая ведётся в России и люди действительно не понимают, что они воюют на стороне другого государства, для них это просто хорошо оплачиваемая работа. Там, где можно мародернуть, там, где можно дернуть с чей—то квартиры какие—то вещи, которые для них представляют какие—то ценности. Они с такими рюкзаками шли через границу, что они еле тащили. Ну, это ж не просто так, не паёк, который им выдавал я, это то, что они брали в тех домах, которые оставляли люди. Я думаю, что это просто шкурный интерес. Правительство России таких людей просто использует, вот и все.

— Чи думаєте ви, що хтось з російських військових дійсно вірить в те, що він захищає Україну або україномовне населення, а не тільки йде туди через гроші, чи все це в основному через гроші і можливість нажитися?

— Кто ручки—ножки оставил в нашей земле, они реально начинают понимать за что они воевали, осознание приходит. Они начинают понимать, что это все пустое и они просто оказались марионетками в чьих—то руках. Есть некоторые, которые безголовые окончательно, они верят, что они защищают украинцев, им там есть кого защищать, это те украинцы, к которым не пришло осознание, что нужно жить в своей стране, по своим законам и не заглядывать где лучше, а где хуже. Я думаю, что просто некоторые верят, потому что действительно в этой пропаганде они принимают прямое участие, убеждают других, другие приезжает. До сих пор туда приезжают люди, которые первый раз там оказываются, то есть у них это идёт как, на работу поехать. Ну, сейчас им там не платят конечно, как раньше, то все меньше и меньше желающих

— Ви думаєте, що через те, що їм менше платять, то і людей буде менше там?

Там в основном люди которые с глубоких сел, которые, извините, двухкамерного холодильника не видели, то есть, есть конечно те, которые имеют боевой опыт и для них война — это их жизнь, им там проще жить. Есть которые действительно вот такие безголовые, Вася пошёл и я пойду. Я тоже заработаю денег. А есть которых похоронили под Ростовом и не знают их близкие они ли это, они там ли или ещё где—то. Дело в том, что когда все начиналось, нам позвонила наша родственница, она в Перми живёт, мамина сестра, у неё внук как раз, служил срочную службу и она очень просила мою маму съездить под Гуково, мы просто рядом с Гуково живём, Свердловск, сейчас это Довжанськ и узнать, что с её внуком, с моим получается племянником. Узнать, что с ним, почему их туда сорвали с Подмосковья, с Пензенской области пацан служил.

— Їм просто дали наказ і вони поїхали?

— Да, они по приказу поехали полностью всем, как сказать, всех срочников сорвали и под границу с Украиной. Ещё не было боевых действий у нас, только вот все начиналось. Мой отец сказал, что нужно выезжать в Винницу к родственникам, потому что тут будет война. Мы ещё тогда с мамой посмеялись: Какая война? Наша Украина не допустит этого.

— Чи можете ви згадати, коли це приблизно в часі було?

— Это был 2014 год, сразу после Нового года, я так хорошо это помню, потому что это была зима, это было холодно и они очень переживали, как они там эти дети, ну реально дети, пацаны, которые призывники.

— А чи могли вони відмовитись, чи в них не було цього вибору?

— Нет, у них не было выбора. Мы потом с Серёжкой созванивались по Скайпу, я его спрашивала: зачем вас посылали, зачем вас срывали? "Зачем тебе это знать", — он говорит.

Я говорю, что просто хочу знать, я хочу разобраться в этом, я не понимаю где правда, где неправда, потому что мы находились в тот момент в такой каше. Один канал одно говорил, другой — другое, один потверждал, другой опровергла и это двух стран каналы были. Там такой дурдом творился. И он мне сказал: "Ну, как это зачем. Ты как думаешь зачем? Затем чтобы отвоевать Донбасс." Я говорю, что зачем вам наш гнилой Донбасс? Я так выражаюсь, потому что я очень длительное время там не жила, я приехала туда, когда моему ребёнку был 1 год. Я реально понимала тот уровень на котором там живут люди. Там инфраструктура вся была разбита, дорог не было. Я помню тот Донбасс, когда я училась ещё в школе в старшей, когда было все, и продукты в магазинах и потом вот 13, 12, 10 года. Ну, это было все очень..... Села вымирали, люди выезжали на заработки и оставались одни старики. Он говорит: "Донбасс". Я говорю: "Зачем вам наш Донбасс?" Ну, у нас через одну шахта затоплена, производства ноль практически. Он мне сказал, что не знает. Им сказали стоять возле границы вот и всё. У меня отец военный, он чернобылец, у него боевой опыт есть, он в Афганистане служил, он мне сказал: "Будет, Лен, война". Так вот оно как — то и пошло.

— Під час боїв за Іловайськ між командуванням сил АТО і представниками Генштабу ЗС РФ була досягнута домовленість про вихід з оточення українських військ по гуманітарних коридорах. 29 серпня 2014 року під час виходу колон українських бійців разом з полоненими десантниками розстріляли з важкого озброєння, попри домовленість не стріляти. Українським військовим довелося прориватися з оточення під обстрілами російських військ, які ті здійснювали із заздалегідь підготовлених засідок. Чому російські військові так вчинили?

— В том то и дело, что ключевым является слово военные. Наши военные принимали присягу на верность Украине, а тот сброд принимал присягу? На верность кому? На тот момент в Луганске, как я помню, шел передел, и Донецкие тоже устраивали междусобойчики. Наверное, потому что там настоящих военных не было, поэтому и не сдержали слово, в принципе как всегда.

— А якщо серед тих, хто обстріляв коридор були саме російські військові, які складали присягу. Яка їхня мотивація це робити? Чи вони знали, що це гуманітарний коридор?

— Знали вони. Не знали? Людям, які були простими спостерігачами не зрозуміло, але то, що це була запланована операція, це зрозуміло всім.

— Яка може бути їхня мотивація, саме російських військових, порушувати домовленість і обстріляти гуманітарний коридор?

— Можливо, це те, про що ми з вами раніше розмовляли. Пропаганда ...

Респондент 2

35 років, місто Луганськ

— Ще під час Іловайського котла було значне вторгнення російських військ і це таки перший зафіксований випадок там, де саме російські збройні сили прийшли в Україну і кажуть, що це спричинило те, що дуже багато українських військових загинуло і те, що стався переломний момент у війні і те, що наших почали відтісняти, хоча деякі території вже були нашими. Чому російські військові приходять в Україну? Чи вони знають, що вони борються проти українців чи ні, чи вони просто виконують наказ свого командування? Якщо так, чи мають вони право відмовитись? Яка мотивація російських військових?

— Я вважаю, що здебільшого вони знають чому вони сюди приходять. Я не думаю, що там взагалі люди не розуміють, зараз є інтернет ,тобто можна почитати, подивитись, хто за що. Я думаю, що ті, хто йде в армію у РФ, у війська саме, тобто не строкова обов'язкова служба, вони люди, які мають бажання воювати. Росія велика держава, вона постійно з кимось воює, і постійно вона воює не за свої території. Вона постійно якісь конфлікти спровоковує і тому, я вважаю, що ті, які прийшли до нас, вони знають чому вони прийшли, вони ставляться до цього, як до роботи, для них це норма.

— Тобто вони приходять просто, як на роботу?

Як на роботу. Так, так звісно, це 100 відсотково. Це люди, які приходять на роботу, ніхто не прийшов нас захищати. Вони можуть казати це на телебаченні, вони можуть казати це у сім'ї, навіть собі, дивлячись у дзеркало. Але я ніколи не повірю, що людина не розуміє, що вона приходить на територію іншої держави для того, щоб виконати наказ свого командування, який виконує наказ своїх політиків, які розуміють, що їм там треба кордон захищати. Тому давайте тут щось зробимо, бо нам такі сусіди, які в Європу хочуть, не потрібні. Я впевнена, що всі російські військові ходять воювати, як на роботу і сьогодні вони в Україні, завтра в Іраці. Куди пошлють, туди і поїдуть, їх же не питають: а хочете ви Україну захистити, а давайте ставати Україну захищати. Мені здається, що це робота.

— Під час боїв за Іловайськ було домовлено між командуванням АТО і РФ, що українські військові зможуть виходити по гуманітарному коридору, але він був обстріляний російськими військовими і чи знали російські військові про те, що це гуманітарний коридор, які обстрілювали і чому вони обстрілювали?

Ну, я не знаю, “жажда крови”. Я не знаю, “что может руководствовать людьми”. Якщо вони точно були, ці домовленості, тобто ми ж не знаємо, ми ж документ не бачили, щоб хтось підписав. Ну, якщо вони, все ж таки, точно були, то навіщо люди так зробили... Я ж кажу, це професійні військові, це професійні вбивці, тобто, мабуть, їм не жалко іншу людину. Для чого вони вбивали людей, які просто вже виходили і не завдали б їм шкоди— я не знаю, можливо, мстились за своїх вбитих. Не тільки ж наших вбито, але і їхніх. Можливо мстились, можливо керувала якась неадекватна людина психічна. Я не знаю, мені важко сказати, що керує людьми.

Респондент 3

33 роки, місто Донецьк

—Під час Іловаська було зафіксоване значне вторгнення саме російських військових, не просто ополченців. Чому російські військові знаходяться тут, чи вони знають, що вони воюють проти України, чи вони вірять, що вони захищають російськомовне населення, чи вони просто виконують наказ, яка їхня мотивація?

Знаєш це цікава історія, тому що я читала декілька історій жінок, які втратили синів на Донбасі. Вони намагаються виходити, казати, що вони загинули на війні на Донбасі, а їм кажуть: ні, вони загинули на навчанні. Тобто Росія, навіть всередині себе, в самій Росії, вона не визнає факт своєї присутності на Донбасі. Саме військ, ми кажемо про регулярне озброєння. Те, що ми бачимо, це гуманітарні місії, які прикриваючись червоним хрестом і гуманітарними місіями, везуть озброєння, везуть солдатів і так далі. Мене дивує інше, невже звичайні громадяни Росії, які там живуть, щиро вірять в те, що Україна “бандерівська” і так далі. Там був один Луганський патронний завод, якщо він буде працювати денно і нічно, йому не вистачить потужностей для того, щоб таку кількість зброї і набоїв виробити, тому це зрозуміло, що там якісь зовнішні поставки. Питання щодо солдат, щодо людей, особисто з тих кого я бачила ще в 14 році, з ким мені випало щастя спілкуватися. то це були не корінні росіяни, не російські громадяни. Це були якісь території типу буряти, мешканці східних якихось регіонів, тобто це якісь найманці. Я відверто не знаю щодо присутності саме регулярних військ, регулярне озброєння, скоріше за все, є. Чи підтвердити, чи спростувати через те, що 6 років мене не було там, я не можу. Казати, що так, це там найманці, якісь вбивці, яких там позвільняли з тюрем . Люди багато чого різного кажуть Люди кажуть, що хтось звільнився з тюрем і їм дали зброю, і вони прийшли сюди нас вбивати. Можливо. Можливо, це дійсно якісь військові. Питання чи вони вірять, що вони звільняють Україну від “бандерівців” чи їм там пообіцяли дати по 30 тис гривень і щось ще. Ну мабуть, для нас це залишиться знаком питанням. Зброя є, набої все інше є, люди є, а регулярна армія чи ні Можливо, регулярну армію кидають туди для того, щоб вони там воювали, про це краще з військовими поспілкуватись, я можу тільки теорії будувати на цю тему і казати щось однозначно мені важко.

—Ти казала, що є мами чиї сини загинули і вони не знали.Якщо вони були у складі регулярних військ, то вони просто проходили навчання і навіть не розуміли цього?

Чому вони тут, вони дійсно не знають?

Якщо ти свідома людина, яка мешкає в суспільстві, то в тебе там є вихідні, якісь відгули, щось таке. Ти приходиш в місто і питаєш: в якому місці я знаходжусь?

Це Донецьк. А що це таке там ДНР чи Україна? Тобто люди, які там воюють, знаходячись у стані війни, вони не можуть не усвідомлювати, що знаходяться на території України і вони це 100 відсотків знають. Питання чи знали вони про це перед тим, як їх туди відправили, для нас це залишиться знаком питання. Ті, хто там воюють вони 100 відсотків знають, що знаходяться на території України. Що ними рухає, чи це правда захистити російськомовне населення від “бандерівців”, чи це якісь виплати, обіцянки і що їм пообіцяли, ми цього, мабуть, не дізнаємось. Але те, що їхні родичі не знають і впевнені в тому, що вони десь на навчанні, а потім тільки цинкові труни отримують, це вже інша історія. І потім вже здогадуються, що син там десь воював.

—Ти думаєш, що їм не дозволено казати своїм родичам, де вони знаходяться?

З того, що я читала, то я маю дуже однобоку інформацію, яку я знайшла в інтернеті, бо мені це цікаво. Да, я читаю російські сайти, дивлюсь, що вони пишуть про нас. це ноді смішно, іноді боляче. Я декілька разів натикалась на цей рух матерів, які не знали, де їх діти. Історії про те, як вони шукали. Історія, як одна мати якимось чином, через якихось там знайомих зясувала, що її син там десь загинув, вона поїхала до Донецька і знайшла його могилу. Вони провели ексгумацію, аналізи ДНК робили, але їй казали, що це нещасний випадок. Я навіть пам'ятаю часи, коли в 14—15 році щось не так було навіть з Кримом. Громадяни Росії, які приїжджали на відпочинок в Крим, помирали там. Незалежно від підстав, чому вони померли, їм писали, що це серцево—судинне захворювання і незалежно від місця, де вони померли в Криму, їм видавали довідку про смерть. А там, де вже встановлювала експертиза, вони писали, що там в якійсь наблизчій області в Росії вмерли, але не в Криму. Можливо, тут така сама ситуація. Вони тут вмерли, а тіла вивезли, не вивезли, але довідка про смерть: “загинув на навчанні на території Курської області”. Ну і як там розберешся. чи були в тій Курській області навчання, чи не були.

—Чи мають вони право відмовитись від наказу командування?

Дивись, є дві історії: добровольці і регулярні війська. Добровольці свідомо йдуть воювати і вони знають, усвідомлюють, розуміють, що там буде. Регулярні війська — це по наказу. Нема наказу, нема дії. Є наказ, є дія. Не підпорядковуються наказу, будуть санкції аж до звільнення . Якщо ти офіцер, то можеш втратити офіцерське звання і тд . Для людей, які є професійними військовими, це дуже серйозно, тобто отримати догану в особову справу, то ти потім жодної роботи не знайдеш, навіть, якщо ти там військовий.

А люди, які підписали контракт, не можуть відмовитись, якщо ми кажемо про регулярне озброєння. І є якісь мобілізовані, яких взагалі не питали чи хочуть вони, чи не хочуть, їх привезли і все.

— Під час боїв за Іловайськ було домовлено між командуванням АТО і РФ, що українські військові зможуть виходити по гуманітарному коридору, але він був обстріляний російськими військовими і чи знали російські військові, про те що це гуманітарний коридор, які обстрілювали і чому вони обстрілювали?

А ти впевнена в тому, що російські військові взагалі знали про цей коридор? Тобто є історії про домовленості на політичному рівні. Вийшли 2 політики і сказали: ми пообіцяли, у нас буде гуманітарний коридор і нас випустять.... Військові діють по наказу. А те, що десь та в штабі, в бюрократії якийсь там наказ втрапився, не знаю, інтернету не було, не змогли їх вчасно повідомити, їм скинули на 3 години пізніше цей наказ, що ми даємо коридор. Якби були реально обіцянки коридору з 2 сторін.... Це як ти граєш в карти з людиною, яка мухлює і ти ще не розумієш цього, але вона точно знає, що збирається робити, тому неможливо з шулером виграти у карти. Це була така сама історія, коли Україна повірила в те, що ми домовились, а інша сторона, Росія, вона взагалі не збиралась домовленостей там передавати. Сказати при сучасних методах зв'язку і при тому, що сучасна армія працює через..... Якщо вимкнути телеграм, фейсбук, твіттер і вайбер, то я не знаю як взагалі будуть кординуватись війська. Для того, щоб повалити державу, тобі, умовно, потрібно відімкнути інтернет і все.

Респондент 4

23 роки, місто Маріуполь

—Під час Іловайська було зафіксоване значне вторгнення саме російських військових, не просто ополченців. Чому російські військові знаходяться тут, чи вони знають, що вони воюють проти України, чи вони вірять, що вони захищають російськомовне населення, чи там населення сходу, чи вони просто виконують наказ, яка їх мотивація?

Ну, з приводу росіян, напевно, позиція за яку мене завжди вб'ють: я не дуже впевнений, що є там серед тих людей, які росіяни, саме регулярна армія. Я думаю, що там є “найомніки”, оці найманці, які є. Туди люди їдуть по двох причинах: вони їдуть або за грошима, тому що там дійсно платять дуже багато і це не секрет, що розповідали, що мінімум 100 доларів платять за день за те, що вони там захищають, допомагають розвитку Донбасу і друга причина це дійсно підтримка російськомовного населення. Мені дійсно дуже слабо віриться, що хтось настільки ідейний, щоб поїхати просто захищати таких людей. Хоча, може, спочатку було, а зараз вже навряд. Останні 3 роки навряд такі люди туди їдуть, бо вони вже зрозуміли, що тут не тим пахне. Імовірно, там дуже багато іноземців, багато тих чеченців і всіх інших. Ну насправді, дуже смішна ситуація, що дуже часто, коли наші не голяться, вони заростають і тоді вже слов'яни стають на чеченців схожі і тоді вже відрізнити хто є хто, справді, дуже важко. Можливо, в когось є комплекс “месионера, миротворця” і все таке, тоді так, тоді він буде їхати, буде захищати, але вони повертаються, вони там довго не лишаються ті, що ідейні, бо бачать істину. Туди їдуть люди, які за гроші. Це їх основна причина, основний критерій, який є. Вони знають, що вони воюють з українцями. Вони все чудово знають. Пояснювати їм сенсу нема. Те, що там а—ля якогось регулярника кинули і він там опинився, сам того не розуміючи, мені в це слабо віриться, тому що регулярна армія є регулярна армія. Регулярну армію на мою думку використовують, коли йде повномасштабне захоплення. В такому випадку їм це не вигідно, в них цілком достатньо цих найманців. В Росії, насправді, дуже високий відсоток людей, які працюють військовими і їздять в гарячі точки: Ірак, Іран. Всі ці ситуації, конфлікти, Грузія, Сирія, Лівія. Навіть в цій ситуації, що зараз в Сирії, люди теж цим живуть. Це теж треба прийняти, їм треба десь знайти війну і це для них буде найкращий варіант, тому що, насправді, був час, коли це була, наприклад, Грузія. Після 2008 року, після того захоплення, це ж в серпні, здається, було. Там був певний час, коли були обстріли і люди, які от жадали, там, піти постріляти, там завоювати вони, да. Але зараз там більш мирно, там нема таких прям військовиків військовиків і прям таких жахливих, але вони є у нас і от вони переметнулись. Звідти являються ці люди, яких у нас СБУ ловить і вони там пройшли “чеченську війну”, ту війну, ту війну, тому що у них стиль життя такий. Це категорія людей. Можливо, це історично так заведено, що коли були племена,

була категорія воїнів, а воїнам, що треба, воювати. От вони цим і живуть, вони не можуть жити спокійно.Що наше, що їхнє. Мені здається причина в цьому. Гроші і, або внутрішнє бажання воювати, і все. Нема там ідеології, нема. Не вірю в от оте все

— Але ти казав, що на початку могла бути у деяких ідеологія.

Да, на початку могла бути у деяких ідеологія, бо в Росії дуже сильно працює ідеологія з приводу захисту російськомовних, захисту братів. Моя бабуся, батька батьки, що дідусь, що бабуся родом з Уралу, Свердловська область, зараз Єкатеринбурзька. Вони за своїм вибором переїхали в Маріуполь, більше ніж за 1к км і вона розповідала історію про свого батька, про те, що він був у Червоній армії, що він коли визволяв, що були поляки, які були під німцями і все інше, що вони по радіо передавали “братішки рускіє спасіте нас” і вони йшли визволяти з ідеєю того, що треба допомогти іншим і ця ідея вона,насправді, в Росії є досі. Сьогодні це одна з причин, що людей мотивує це штука, яка працювала ідеологічно ще в радянській час. Ми завжди повинні допомогти і показати, які ми сильні, ми класні і багато росіян ,насправді,перший час так і робили. В них була така ідея основна: прийти показати, що ми класні, що ми вот, ми Росія, ми своїх захистимо, але потім проходив час і вони бачили, що це не так війна, як військові дії незрозумілі, що можна стояти на місці місяцями, а потім загинути від своїх. Вони напевно зрозуміли, що воно того просто не варте, тому, я вважаю так.

—Кажуть що саме коли був Іловайськ то там були зафіксовані міжнародними організаціями не просто найманці, а дійсно частини регулярних військ і чи в них була така сама мотивація, як ти перед тим сказав, що частина це ті,що вірять,а частина за зарплату, чи вони просто виконували свій наказ, чи вони не знали, що вони робили?

—Солдат є солдат, його роль виконувати накази — це в першу чергу і тут стоїть питання в тому, а як вони взагалі це мотивували, як вони це пояснювали, як воно потім все йшло документально. Просто одна справа, коли це збройне таке формування, яке в іншу країну входить, інша справа, коли це дійсно регулярна армія і,наприклад,уявимо, що мене там, не дай Боже, забрали в армію і мені там кажуть: сьогодні їдеш на Схід, я б задав перше питання: зачем? . Я прийшов служити, отримувати знання. І регулярників, як правило, не відправляють на бойові дії, відправляють контрактників, відправляють тих, з ким домовленість, тому, ймовірно, за все, їм дали вибір, хто хоче. Запропонували гроші і вони, напевно, поїхали.Або через гроші, або могли банально сказати, що ми вам зменшимо термін, або він там півроку провчився, а йому 2 роки треба і йому сказали: півроку побудеш на Донбасі і ми тебе демобілізуємо і цілком можливо

вони на це велися, ці юні хлопці, які страждають від армії. Вони, я більш ніж впевнений, розповідали, не те, що там бойові дії, а там, позахищаєш “вот етих гаражан”, як вони люблять розповідати: “будеш там захищати население русскоговорящее”, вони, може, і їхали. Але, щоб отак, от прям примусово відправляти всю регулярну армію, то дуже сумніваюсь, бо там були б страйки, мітинги, якби б примусово відправляли на війну, це ж юнці. їм 19, 20 років, на Донбас, то це вже б вплигло, тому банально могли не встигнути переоформити, або отак, як я розповідав, тому їх зафіксували, як регулярну армію.

—Чи мали право або контрактники, або ті, хто ти кажеш юнаки, відмовитись поїхати туди?

—Якщо їм пропонували гроші і контракт. звісно, вони могли відмовитись, це їхнє право. Є шанс, що їх залякували, типу відмовишся, то будуть над тобою знущатися, тоді вони робили це під впливом страху. Я не думаю, що там була прям “принуділовка”. Якщо регулярну армію Росії впихнути в Україну, то Україну захоплять за 2 доби. Україну брати, “вообще нефіг делать”, з їх кількістю армії та рівнем зброї, який вважається одним з найкращих у світі.

—Вони могли не всю, а ніби частину.

Вони б вже відбили б так, що ми б серйозно нічого не зробили. Вони з самого початку не планували. Вони, напевно, це роблять, щоб відвернути увагу від чогось, В цьому причина.

—Відвернути увагу від своїх проблем, чи від чого?

Відвернути увагу від своїх проблем, перше, це свої проблеми, бо люди починають казати: вот в Україну ображають, а ми такі гарні. Інше може бути щось глобальне, насправді, можливо це робилось для того, щоб відвернути увагу від Грузії. Після цього за Грузію почали забувати, от і зараз, коли на початку року була ймовірність війни між Іраном і США, всім було зрозуміло, що Росія буде підтримувати Іран і всі розуміли, що Україна втратить свою вагу і увага перемкнеться на них. Росія цілком може так робити. Вона протягом часів так робить, вона ще при Петрі I так робила. Це нормальна практика засилати своїх миротворців і всіх інших і вони починають а—ля воювати і воювати. Росію всі звинувачують, звинувачують, а вона така: вот я миротворець.

— Під час Гловайського котла була домовленість між українським командуванням АТО і РФ про те, що будуть гуманітарні коридори за якими українські війська зможуть відійти з оточення, але російські військові почали обстрілювати під час гуманітарного кордону українських військових на таких, якби раніше влаштованих засідках,

тобто вони до цього готувались. Чому вони це зробили, якщо були ці домовленості?

Мені здається те, що це гуманітарний коридор вони знали, хоча це не перший гуманітарний коридор про який відомо. Був гуманітарний коридор під час якого проходила Україна, точніше не Україна, а ДНР і вони, коли виходили, то українці не обстрілювали їх .Деякі військові розповідали історію, що в них був шок, коли видали наказ їх не обстрілювати і вони прям через них проїхали, що ще раз наводить на думку, що це підставна війна. А от з боку Росії, ну, в мене буде жорсткий приклад,що вони напевно знали, що це гуманітарний коридор і тут є дві причини: або дали наказ згори, або офіцери на місця сказали і в них була аргументація така:я більше, що ти мені зробиш. Це цілком може бути, бо люди, які там керують, не дуже інтелектуальні люди, це не стратеги, це бидлуваті, жорсткі люди, які бачать у всьому війну, зраду і все інше, це специфічна кетогорія людей.

—Тобто, по суті вони могли робити це, бо був наказ?

—Так, цілком могли

Респондент 5

Вік не вказано, місто Луганськ

— Під час боїв за Іловайськ зафіксували присутність російських військових і кажуть, що це стало основною причиною поразки. Чому російські військові знаходяться тут, чи вони розуміють, що воюють проти України, чи вони вірять в те, що захищають російськомовне населення, чи вони просто виконують наказ командування? Яка їх мотивація?

— Учitando, что я жил в Луганске, у меня очень много друзей, родственников в России живут, в Ростовской области.

До 14 года мы с ними отлично общались, все было хорошо. Понимаете, у них пропаганда настолько работает хорошо, что у них правда только одна: на Донбассе люди русскоязычные, которых нужно защищать, там запрещают по русски разговаривать, “бандеровцы” напали, “правый сектор”. То есть, такие были в 14 году разговоры и они в это верят свято и продолжают верить, и те, которые военные, они тоже в это все верят. То есть, что они реально защищают своих русских, которые там живут, от этой Украины, которая там убивает и все остальное. У них как бы там пропаганда работает, а в армии так тем более, в армии это все в голову внесено чётко и ясно.

— Під час боїв за Іловайськ було домовлено між командуванням АТО і РФ, що українські військові зможуть виходити по гуманітарному коридору, але він був обстріляний російськими військовими і чи знали російські військові, про те що це гуманітарний коридор, які обстрілювали і чому вони обстрілювали?

— Опять таки, они выполняли свой приказ. С Россией договариваться ни о чем нельзя, это страна, которая никогда не выполняет свои договоренности. Я не знаю, кто—то знал, кто не знал, может. Без разницы, дали приказ стрелять — они стреляли.

Тут уже неважно кто там, что там, какой коридор гуманитарный военный. Тут без разницы. Стрелять и стреляют. Самолёт как сбили, они что не знали, что он гражданский? Сто процентов знали, тоже самое.

Респондент 6
20 років, місто Маріуполь

— Під час боїв за Іловайськ було значне вторгнення російських військ і кажуть, що ніби це і спричинило певний переломний момент у війні і те, що в українських військах була, деякі вважають, певна поразка. Як ви думаєте щодо російських військових, коли вони опиняються на території України, по—перше, чи вони знають, що борються проти України, чи вони це сприймають, як якісь навчання, чи вони просто роблять те, що їм каже їхнє командування, чи взагалі вони мають вибір?

Мені здається, що скоріше просто виконують наказ, тому що це військові, у них все трохи по іншому працює. Тобто є якийсь наказ, який потрібно виконувати, хочеш ти чи ні, це не грає дуже важливу роль, тому мені здається, що це все більше Ну, мені хочеться так вірити, що все ж таки люди такі добрі і тому вони просто виконують банально наказ.

—А чи вони знають, що вони на іншій території, не на території Росії, а на території України?

—Мені здається, що, може, вони не знають, якщо їм цього не кажуть, не розкривають всі карти, можливо вони якось не знають, але мені здається, скоріше за все, просто знають

—Під час Іловайську було домовлено командуванням АТО і РФ, бо українські військові були в оточенні, що вони зможуть відійти, покинути ці території через гуманітарний коридор по якому вони могли пройти і відступити, але цей коридор обстріляли російські військові. Чому вони це зробили чи вони просто виконували наказ, чи якісь інші причини?

—Можливо дуже неприємно програвати, а гуманітарний коридор це ніби, як не те, що програш, але це якась поступка, а поступатись і відступати це завжди якось, ну, чисто по—людськи не дуже комфортно, не дуже приємно, тому мені здається це через внутрішні якісь пориви

—Ніби, щоб перемогти?

—Так—так, щоб це була не поразка і не нічия, а щоб, все ж таки, це була перемога

—Як щодо того, що вони порушили домовленість, чи вони не знали про неї, бо по гуманітарному коридору військові просто відступали, тобто вони не стріляли, тому що це гуманітарний коридор, вони просто мали відступити, то чому тоді вони порушили, російські військові, ці домовленості? Це тому що вони хотіли перемогти до кінця?

Мені здається, що їм ставлять просто якісь умови з приводу того, щоб це було, як безпечно. Ну, просто простіше порушити умови і зробити благо для себе, назвемо це так, благо для себе, мені, здається, це через те, що я казала, бо набагато приємніше перемогти, ніж визнати поразку чи поступитись.

—Навіть порушивши домовленість?

—Так.

—Чи вірять російські військові в те, що таким чином вони захищають російськомовне населення?

—Мені здається, так

—Вірять і прості, і ті, що офіцери?

—Так.

—Це через пропаганду вони вірять чи через що?

—Мені здається, так. В мене є родичі в Росії і в мене багато братів двоюрідних в Росії; я з ними спілкуюсь і тому я знаю, як це відбувається. У них дуже класно в школах є ось цей дух патріотизму і їм вже змалечку кажуть про те, як класно взагалі там обороняти свою країну і так далі, так далі. Мені здається у них це йде змалечку, тому це засвоюється в них самих, і від них самих це все йде.

—А чи це може бути як мотивація, чому вони йдуть воювати, тобто не просто виконувати накази, а тому що вони вірять, що таким чином вони дійсно допоможуть тим людям.

Мені здається, так, що це є одна зі складових, чому вони туди йдуть, як одна з причин.

Респондент 7
40 років, місто Донецьк

— Під час Іловайську було зафіксоване значне вторгнення саме російських військових, не просто ополченців. Чому російські військові знаходяться тут, чи вони знають, що вони воюють проти України, чи вони вірять, що вони захищають російськомовне населення, чи там населення сходу, чи вони просто виконують наказ, яка їх мотивація?

— Опять таки, тут нет однозначного ответа.

Я видел в Донецке, когда был там в декабре 14 года, я возвращался после того, как уехал в августе, я видел российских спецов, которые сидели на очень хороших зарплатах. Зарплаты у них были порядка 3 тыс. долларов, они были координаторами. Это те военные, ну, как бы очевидно, такой офицерский состав. Я видел обычных российских военных, но я с ними не разговаривал. Не знаю их мотивации, честно скажу, зачем они приехали, очевидно, у каждого своя причина, но я, думаю, что люди, которые едут из своей страны в другую воевать в том числе, очень любят это дело. Они считают, что они очевидно профессиональные военные, для них это не проблема поехать и где-то там убивать других людей.

— А чи вони вірять, що вони захищають російськомовне населення, чи це просто гроші?

— Я опять таки не знаю. Я бы хотел ответить на этот вопрос, но я уверен, что у каждого в этой войне свои причины в ней участвовать: у кого то деньги, у кого то моральные убеждения. Я думаю, что те, кто приезжал, допустим, в апреле, в мае вполне могли быть мотивированы идеей какой то защиты русского населения. Русскоязычного, я вот так скажу. Русского там нет.

— Під час Іловайського котла була домовленість між українським командуванням АТО і РФ про те, що будуть гуманітарні коридори за якими українські війська зможуть відійти з оточення, але російські військові почали обстрілювати під час гуманітарного коридору українських військових на таких, якби раніше зроблених засідках, тобто вони до цього готувались. Чому вони це зробили, якщо були ці домовленості?

— Я не знаю, я не могу утверждать. Я сам факт этот не знаю, я узнал его из твоих уст.

Поэтому в любом случае, конечно, так нельзя поступать, если была какая то договоренность, то, естественно, они никакого морального права не имели

совершать такие действия, но как там было на самом деле, я не видел, я не свидетель и со свидетелям не разговаривал, я не могу комментировать поэтому.

— Якщо взяти факт, що так сталося, що могло спонукати людей так зробити?

— Нет ответа у меня, то есть я не знаю мотивацию людей, которые начинают стрелять по безоружным людям, если все действительно так и обстояло и это отход войск, то это не человеческий поступок, я считаю. Они в любом случае не должны убивать и воевать, не важно, что происходит. А стрелять по безоружной колонне это вообще свинство, я не знаю, что должно побудить человека стрелять по безоружным.

Респондент 8

27 років, місто Луганськ

—Під час Іловайську було зафіксоване значне вторгнення саме російських військових, не просто ополченців. Чому російські військові знаходяться тут, чи вони знають, що вони воюють проти України, чи вони вірять, що вони захищають російськомовне населення, чи там населення сходу, чи вони просто виконують наказ, яка їх мотивація?

—Зі свого досвіду, коли сидів у полоні, у мене були такі моменти активної взаємодії з російськими солдатами, на той момент, ще не кадрові офіцери, а ті, хто відпускники. Це був червень 2014 року і ці люди прекрасно розуміють, що вони знаходяться на території іншої країни. Ці люди впевнені, ті що не були кадровими військовими і прийшли за ідеєю, вони щиро вірили, що це все про російську мову, це все про культуру, це все про фашистів і всякі інші міфи і легенди російського телебачення. Потім ті офіцери, які прийшли, то це кадрові офіцери і знову ж таки це інше якесь (типологічне?) питання про яке треба говорити. Що є військовий офіцер у якого все життя це наслідування наказу. Це chain of command і що він означає і в який момент втручається мораль, тому для офіцерів це наказ, для відпускників це потяг.

— Під час боїв за Іловайськ було домовлено між командуванням АТО і РФ, що українські військові зможуть виходити по гуманітарному коридору, але він був обстріляний російськими військовими і чи знали російські військові, про те що це гуманітарний коридор, які обстрілювали і чому вони обстрілювали?

—Чому б їм не порушити ці домовленості? Це як з цього мему "Чому ваш кіт волає". По—перше, чому йому не волати, по—друге, якби ви були розумніше, ви б робили те саме. Це така сама ситуація, по перше, чому вони стріляли, чому б їм не стріляти? По— друге, якщо б ми були на їхньому місці, ми б робили так само. 2014 рік і до початку 2015, до Дебальцево, ми маємо ситуацію в якій жодного спостереження якихось міжнародних стандартів немає з жодної сторони. Ми всі прекрасно пам'ятаємо історію про "Торнадо", про те, що відбувалось з батальйоном "Айдар. Під час цього дуже багато дуже неприємних речей відбувалось з обох сторін. Це війна, не проголошена війна, знову ж таки, це збройний конфлікт. В міжнародному праві немає поняття "війна" . В 2014 році не дуже розуміючи, що між різними підрозділами нема комунікації, що хтось комусь щось пообіцяв і це не затверджено на папері чи якоюсь домовленістю, то це підходить до моменту "чому б їм це не зробити" і до питання "чи зробили б ми те саме". Тоді в мене виникає таке саме питання: чому, коли під час блокади Луганська було офіційно проголошено про гуманітарний коридор для того, щоб

люди могли самотійно рятуватися, що так само є порушенням будь яких міжнародних конвенцій. Мирне населення треба евакуювати, а не давати йому евакуюватися. Різні форми дії, людей не пропустили, якийсь час нас тримали і людей обстрілювали з обох сторін. Тобто, ми маємо ситуацію в якій про жодне гуманітарне право в 14 році говорити не варто. Ми маємо Луганськ в блокаді впродовж 55 днів і жодне медіа в Україні, як і жодне медіа в Росії, не сказало, що півмільйонне місто посеред літа, ті що були на Донбасі знають, що таке донбаське літо, коли + 50 на сонці, залишились без води, без поставок їжі, відрубленими від світла, інтернету, телефонного зв'язку, будь якого телефонного зв'язку і якось дає собі раду. Тобто, тут не існує якогось окремого епізоду, який би був кричущим і могли б сказати отут страшне порушення, всюди страшне порушення.

—А ось чи може бути в цьому випадку, що ті, хто обстрілюють, що вони просто не знали про цю домовленість, просто виконували наказ обстріляти ?

Це звучить дуже правдоподібно. Я готовий посперечатись, що так і могло статись. Знову ж таки, треба розуміти наскільки українські війська були не готові до цього. Засобів комунікації дуже не вистачало, а про те, щоб правильно побудувати ось цей chain of command, правильно роздати накази, щоб усі правильно розуміли, що роблять.... Знову ж таки, ми маємо, з російської сторони, абсолютно нерегульованих, ненормальних, неконтрольованих ополченців, маю на увазі те, що з ними кординуватися важко, бо вони також не є військові і ми маємо нормальну регулярну армію, яка більше скоординована, то припустити, що хтось в якийсь момент почав самодіяльність або десь не почув, не розчув, не дочув, то я готовий в це повірити.

—А якщо говорити, що це були саме російські військові і не ополченці, хіба в них не налаштована добре комунікація?

Налаштована, тоді це міг бути наказ. Знаєте, це така весела гра в припущення, тому що про це зараз, як і тоді ми, скоріше за все, ніколи не дізнаємось. Ми маємо свою правду і теж робимо міф з цього. Там ніякої правди немає, це є для них історія перемоги і великою мірою це є правда, бо ми програли, ми програли 14 рік і з цим треба змиритись і почати пропрацьовувати. Це важка правда. Я можу спокійно припустити, що в якийсь момент був наказ і в когось в пилу бою могло виникнути якесь бажання.

Респондент 9
47 років, місто Луганськ

— Під час Іловайську було зафіксоване значне вторгнення саме російських військових, не просто ополченців. Чому російські військові знаходяться тут, чи вони знають, що вони воюють проти України, чи вони вірять, що вони захищають російськомовне населення, чи там населення сходу, чи вони просто виконують наказ, яка їх мотивація?

Мне просто сложно на это все ответить, потому что я не военный человек. На тот, может, момент много информации не знали. У меня просто вопрос, как они попали на территорию моего города, те же российские ополченцы, то есть уже границ не существовало, мне так кажется, все равно, как не обсуждай эти вопросы, все равно, сводится к тому, что на тот момент в Украины не было армии, которая защищала бы границы. Да, на тот момент Россия была для нас более дружественной страной, но у нас не было ничего, то есть мы потеряли за те года... мы приобрели самостоятельность, но мы потеряли армию. Есть же фраза, что народ который не содержит свою армию, будет содержать другую армию. Даже в тогда в Луганске большая часть населения почему то восприняла лозунги России, а не Украины. То есть Украина, как то так, на тот момент не существовала. Это еще до всех больших военных действий, скажем так. Я с Луганска уехала 5 июля 2014 года, то есть 2 июля бомбили, снаряд упал в центре города, а 5—го я уже выехала, потому что просто уже становилось действительно страшно. Я не могу судить, я на тот момент действительно очень далека была от политики, у меня была спокойная жизнь и к политике очень мало имела отношения

— А якщо просто, не знаючи фактів, на вашу думку, що може керувати не просто ополченцями або людьми, які прийняли ту чи іншу сторону, а саме російськими військовими, які приїхали з іншої країни сюди?

— Я не исключаю, что это корыстный вопрос и также сомневаюсь, что это профессионалы зашли, потому что я в свое время была в Абхазии в 91 году, то есть буквально через несколько лет после их войны. Теперь мне очень легко сравнивать эти 2 картинки. Они очень похожи, очень похожи. Потому что, заходят люди, которые в чем то достаточно не устроены в жизни, я имею в виду здоровых мужчин, которые с автоматами в руках за деньги пойдут вершить убийства. Я думаю приблизительно так в Абхазии происходило, приблизительно так и произошло Луганске. С той стороны смогли организовать таких людей, дать им оружия в руки, дать денег..... Ну, захватчики. Для кого то война мать родная. Просто этот захват территории, получение легкого хлеба

— Тобто якщо припустити, що там були і професійні російські військові, то вони теж хотіли якогось...?

— Я не думаю, что там достаточное количество профессионалов. Я не думаю так. Просто вы меня толкаете на эти мысли. Ну, не может офицер, в моем понятии офицер, идти убивать мирное население. Не знаю, не знаю, мне трудно судить.

— Зафіксовано, що в боях за Іловайськ були саме професіонали. Тому я саме за це питаю.

— Профессиональные военные,наверно да, где есть военная техника, там должен быть профессионал, в моем понятии. То есть, посадить обычного мужчину за танк и он не сможет самостоятельно управлять, то есть, где была техника, где большие были захваты, где были самолеты, танки, то там профессионалы были. Но я сидела в этот момент в городе и видела, что в городе происходит. Это толпа,им дали команду и они пошли все. В больших боях за Иловайск, Донецкий аэропорт там профессионалы. Я просто видела город изнутри, как все происходило. Тем более, тогда я уехала в июле из города, а вернулась в ноябре, просто активные действия остановились, поэтому я вернулась. На моей улице была комендатура и я этих ополченцев видела, это не военные, это оплаченный народ, который просто не думал, что делал.

— А якщо беруть участь у великих боях, то вони просто теж хочуть отримати гроші за наказ командування, як ополченці, чи в них інша мотивація?

— Нет, не думаю, что там офицеры. Офицеры в своем роде подчиняются приказам. У меня брат бывший военный, то есть я знаю, что если это офицеры, то они выполняют приказы, тогда я думаю была целенаправленная тактика. Военные действия мало мальски должны как то стратегически просчитываться. То есть, то количество техники которое надо бросить и то количество людей, которые надо бросить.То есть, там уже были профессионалы. Я думаю, что в крупных боях были профессионалы

— А чи вірять професійні військові, що вони захищають російськомовне населення?

— Трудно сказать, военные же подчиняются приказу, я думаю, это просто военные люди, им приказ дали и они пошли. Просто я на ваш вопрос стараюсь ставить какие то ассоциации. У меня родственники живут в России: родной брат, двоюродная сестра, то есть поверить в то, что им дадут приказ и они пойдут убивать меня.... я не верю, они россияне, у них российское гражданство, просто так сложилось, что давно они там живут. Это страшно представить, что бы они

выполняли такие приказы. Военные люди — есть военные, им дай приказ они выполняют.

— Під час боїв за Іловайськ було домовлено між командуванням АТО і РФ, що українські військові зможуть виходити по гуманітарному коридору, але він був обстріляний російськими військовими і чи знали російські військові, про те що це гуманітарний коридор, які обстрілювали і чому вони обстрілювали?

— Вопросом на вопрос можно ответить. Потому Минские соглашения и не изменяют никакой ситуации относительно военных. Потому что какие то решения принимаются, но вместе не выполняются. Почему?... Давайте подумаем над этим вопросом с другой стороны: я руководитель и я даю своему подчиненному какое то указание, а между мной и исполнителем есть еще распорядитель, то есть где то в этом звене что то не сработало. Подчиненный человек, который должен это сделать, что то не выполняет. Я думаю, у военных приблизительно так должно быть, если принято решение сделать коридор, то чтобы этот коридор осуществить несколько есть звеньев, которые должны это выполнить. Грубо говоря, до того человека, который стоит на дороге и пропускает этот коридор дошла информация или измененная, или не дошла совсем. Может потому просто элементарно человек, который держит автомат внизу, в нижнем ранге, и выполняет решения командования и начинает открывать стрельбу. Может, где то это не выполняется решение. Я не знаю почему так происходит.

Респондент 10
40 років, місто Донецьк

— Під час Іловайського котла було значне вторгнення російських військових, що зафіксували міжнародні організації і кажуть, що це спричинило поразку українських військових, це були саме професійні російські військові, а не ополченці і так далі. Що роблять російські військові на українській землі, чи знають вони, що на території України, що вони воюють проти іншої держави, чи вони просто виконують наказ, чи вони вірять в те, що захищають російськомовне населення, яке дискримінується, яка їх мотивація бути тут?

— Я думаю все эти причины, они могут и не знать, есть и такие товарищи, которые реально верят, что они защищают русскоговорящее население. Могут просто выполнять приказ, потому что для военных это очень строго, выполняют приказ. Я думаю там есть и такие, которым могли пообещать вместо тюрьмы поехать на войну, такое спасение своего рода.

— А ті, хто їдуть по наказу чи ті, хто вірять, що вони захищають російськомовне населення, вони знають, що вони воюють проти іншої держави?

— Если они хоть чуть—чуть люди, то наверное, да. Мне сложно сказать, я с такими людьми не общалась, слава Богу. У нас сейчас очень много разных способов, чтобы понять где ты находишься, как минимум. То есть, если они хоть—чуть чуть ориентируются на местности, что это там часть Украины, то как можно не знать? К тому же в их новостях постоянно показывают, что их украинцы обстреляли.

— А ті, хто не знають, чому вони не знають? Тому що вони не вміють орієнтуватись на місцевості, чи тому що їх просто посадили в машину і сказали їдьте?

— Я думаю, что есть такие люди, с ними могло, что то подобное произойти. Вообще, мне сложно это представить. Люди разные бывают, кто то просто агрессивный и ему некуда свою агрессию девать. Не знаю.

— Під час боїв за Іловайськ було домовлено між командуванням АТО і РФ, що українські військові зможуть виходити по гуманітарному коридору, але він був обстріляний російськими військовими і чи знали російські військові, про те що це гуманітарний коридор, які обстрілювали і чому вони обстрілювали?

— Потому что, как я говорила ранее, здесь нет цели достичь мира или защитить, там, русскоязычное население, здесь цель просто разными способами расшатывать ситуацию в стране. Делать вид, что они там совсем не причем, а это украинцы сами между собой разобраться не могут. То, что военные действия там происходят, это влияет на все, на экономику страны, на благополучие на инвестиционный климат. Им не нравится, что мы отделились и независимые теперь. Это своего рода наказание такое.

—Тобто, вони порушують домовленості і стріляють в людей, які відходять без зброї, бо хочуть покарати політиків?

— Им, в принципе, все равно есть там какие то договоренности или нет. У них есть определенный план, по которому они идут и им все равно договорился так кто то или нет. Ну вот,, они нарушили и что? Никто их не наказал за то, что они нарушили. Если бы люди хотели достичь мира мы бы его уже достигли. А та сторона не хочет мира. То есть, она хочет не мира, а оккупировать всю территорию Украины. У них мир так выглядит.

—Якщо говорити про рівень простого солдата, який сидить в окопі чи він знає про ці плани, чи він знає про ці домовленості, чи він просто виконує наказ?

— Могут не знать. Да, просто выполняют приказ.

Додаток 6. Транскрипти глибинних інтерв'ю з референтною групою

Респондент 1

27 років

— Під час боїв за Іловайськ, кажуть, чому в нас сталась поразка, тому що відбулось значне вторгнення російських військ і міжнародні організації фіксували, що це були саме російські військові, які не просто, наприклад, ополченці. І питанняі що вони роблять на українській землі, чи знають вони, що воюють проти українців, яка їхня мотивація: чому вони тут?

— Я більш ніж впевнена, що тут великою кулею в цьому питанні є інформатизація, тому що частина людей, які проживають на окупованій території, під час конфлікту, в даному випадку були і люди, які працювали в виконавчих органах влади, вони сприймали себе, як більше до Росії. Так, тобто через ту інформатизацію, через постійне сарафане радіо, яке вони слухають, їх свідомість змінилась. Я впевнена, що російська сторона знає за кого вона воює, адже я не знаю якою людиною треба бути, щоб не розуміти, як ти виїжджаєш за кордон. Вони в свою чергу, так, виконують якійсь військові обов'язки, тому що у них окремий статут. Тут немає якихось людських якостей, у процесі війни вони відкладаються на друге місце, але ж розуміння того, що ти йдеш на іншу країну, я впевнена, що вони мають його. Але в рамках контракту вони на той момент виконують свої обов'язки, на які вони поручились. Я не вважаю, той момент патріотизмом. Частина людей виконують наказ, а частина — інформаційно заангажовані. Що вони не тільки якісь свої військові зобов'язання виконують, а й особисті упередження. Не раз чути те, що на окупованих територіях, якщо подивитися російські канали, том можна почути, що в Україні йде війна внутрішня і вони вважають, що вони захищають.

— Під час Іловайська українські військові були в оточенні і між генштабом АТО і РФ була домовленість, що українські військові зможуть відступити по гуманітарному коридору. Виходить, вони просто мали відходити по гуманітарному коридору на ту територію, де російських військових не було. Коли вони відходили, то цей гуманітарний коридор обстріляли російські військові і було видно, що це були засідки, які були зроблені напередодні. Питання: чому російські військові порушили домовленість і чому вони стріляли по гуманітарному коридору.

— Це внутрішня впевненість, несприйняття України, як сильної сторони з якою вони мають гру. Тому вони були впевнені, що через свій такий високий міжнародний рівень, через свою силу, вони не будуть за це відповідати. По—друге, я вважаю, що це був витік інформації, який спричинив такий досить поганий момент, який ми маємо.

— Витік інформації — що саме мається на увазі?

— Те, що коли ми робимо аналіз, ми розраховуємо усі варіанти. Цей варіант теж був прорахований, але його відкинули. На той момент, це стало таким фатальним кроком. Витік інформації про те, що інформація, де будуть йти українці, була подана агресорам.

— На рівні простої людини: навіщо вони стріляли? Щоб показати свою перевагу?

Це все індивідуально, скоріш за все, вони просто виконували свої обов'язки. Якщо людина згодилась піти воювати з іншою країною, вбивати мирних жителів, то для них не буде проблемою те, що зробили з Іловайськом.

Респондент 2

24 роки

— Якщо говорити про Іловайськ, то, кажуть, що причиною, чому українське військо зазнало поразки, це тому, що відбулося значне вторгнення саме російських збройних сил і це були не просто ополченці, а саме російські військові. І питання, що вони тут роблять, яка їхня мотивація, чи знають, що вони воюють на території України, чи вони вірять, що захищають російськомовне населення, чи вони просто виконують наказ? Яка їхня мотивація і що вони тут роблять?

— Тут можна поділити мотивацію російського військовослужбовця на два моменти: на те, що він думає, по суті, загальнодержавницькими моментами, і те, що він може подумати наодинці. Тобто, якщо він подумки сам з собою, то він повністю розуміє всю ситуацію. Він розуміє, що він є “пешкою” у геополітичній грі, що він відстоює не просто незаконні дії, які йому наказують виконувати головнокомандуючий і Путін. Він це розуміє і підтверджує, але є певна вітрина думок, яка в нього теж закладається, де він захищає “російський мир”, культурні відмінності, взагалі від американців захищає український братський народ. Якщо ми говоримо чи взагалі вони розуміють, що знаходяться на території України, я думаю, вони не сприймають це як Україну. У них в голові є ці установки: Малоросія, Новоросія і коли вони кажуть або думають, що вони йдуть воювати в Україну, вони думають саме про Донбас, тому що пропаганда працює і вона була взята не просто так з 2014 року, вона ще з імперських часів, що ми не українці, що наш діалект придумали австрійці, що ми не відрізняємось від росіян, лише як молодші брати. А так, ми такі самі. І тому російські війська йдуть нас рятувати і звільняти.

—Тобто, по суті, вони вірять в цей конструкт?

—Людина мислить рефlekсами. На рівні рефlekсів вона навіть не замислюється, що тут є люди, які не хочуть жити в Росії, про те, що тут люди розмовляють українською мовою і це нормально, тому що в Україні має бути своя мова і вона є.

Вони мислять цими рефlekсами. Державна машина і державна пропаганда зробила настільки велике будівництво в їх свідомості світосприйняття, що вони не можуть по іншому. На жаль, це не тільки державна пропаганда путінського режиму, а це ще й імперські амбіції, які росли з часів Петра I. Вони росіяни і вони щось краще, ніж там чуваші, удмурти, українці, білоруси, все одно, вони вважають, що вони чимось, але позитивно відрізняються від усіх інших народностей. Коли вони кажуть про слов'янський народ, то вони в першу чергу асоціюють себе, а потім вже всі інші слов'янські народності, як своїх молодших братів.

—Ти казав,що вони відчувають себе пішаками в геополітичній грі, то вони просто виконують наказ свого командування і чи мають вони право відмовитись?

—Ми кажемо про людину 21 сторіччя, навіть, якщо це російські військові,так, вона може бути зомбована федеральними каналами, газетою, своїм командуванням, але вона може співставити якісь факти. Він розуміє, що служить в частині, певних солдатів з цієї частини відправляють у якесь відрядження, так пишуть на паперах.А потім присилають сім'ям цих військових, цинкові гроби, і пишеться,що помер при виконанні якогось завдання. Вони ж розуміють,що це було в Україні, вони розуміють, що їх держава певним чином їх цурається, відповідно кидається тінь на цей крилатий вираз: “Русские своих не бросают” і тому подібне. Тобто вони розуміють,що вони є розхідним матеріалом. Далі, вони відчувають “победобесие”,коли їх відправляють в Сирію, що вони там налагоджують мир, державницький устрій. Але ж потім вони самі дивляться федеральні канали і вони бачать загони найманців,які називаються врангелівці, те, що їх розбивають американські війська, просто розбомбили близько 60 людей. По суті, це найманці, вони контрактники, але вони контрактники за згодою Міністерства оборони РФ. А можливо, навіть по документам вони і є військовослужбовцями. Але ж оця людина, вона бачить, що там було на Донбасі: просто цинковий гроб,без виплат для сімей, там відправили в Сирії, обіцяли купу грошей, а їх обстріляли американці. Просто 60—80 людей полягло і хоч би що сказала РФ,що ви вбиваєте наших громадян,наших хлопців, такого не було. Звісно людина бачить,що завтра з нею може статися такий випадок,що її відправлять виконувати великий і важливий борг перед державою, а потім держава просто забуде про нього. Ладно про нього,про його сім'ю в якій, можливо, є маленькі діти. Державна машина РФ наразі живе одним днем. Я думаю, що вони розуміють,що вони трішки “пешки”, але поки телевізор перемагає холодильник в РФ і вони думають, що хохли там “оборзели” за російську тут вбивають або ж просто піддають критиці. Я не можу їх в цьому звинувачувати, тому що навіть в Україні з відкритістю преси, відкритістю даних є мешканці нашої держави,які живуть в Дніпрі,Запоріжжі, які реально думають,що їх державницька політика якось притісняє,якщо вони розмовляють російською мовою. Як я можу звинувачувати російських громадян, якщо наші громадяни,які не підвладні пропаганді, все одно, думають, що їх притісняють.

— Під час боїв за Іловайськ була домовленість між генштабом АТО і РФ, що українські військові зможуть вийти з оточення по гуманітарному коридору.І під час того, як українські військові покидали по гуманітарному коридору поле бою, їх обстріляли російські військові з раніше заготовлених засідок. Чому вони це

зробили? Чому вони стріляли по людях, які, по суті, відходили без зброї? Чому вони порушили домовленості?

— По—перше, оцей факт є певним доказом тези про те, що зв'язки між керівництвом російської армії та української були доволі тісними. Яким чином у військовий час можна домовитись про те, що буде гуманітарний коридор і хтось буде відходити? Напевно, можна, але це ж треба якось прописувати, публічно це робити. Але взагалі навіть домовитись так на словах, це ж треба мати якісь контакти. Це ж не просто, послав якогось солдата з білим стягом і у них були якісь перемовини. По—друге, чому так зробили російські війська? Ну, а чому російські війська в Криму прикривалися місцевими жителями, коли були в образі “зелених чоловічків”? Тому, що, на жаль, у них битую теза, що гра коштує свіч, що зміни потребують крові. У них є така думка, що вони можуть заплатити цю ціну. Те, що вони не дотрималися умов, сприяло тому, що відбулося. Про які взагалі перемовини з керівництвом російської армії може йти мова? Але, на жаль, така ситуація, що все повторюється: ми довіряємо РФ, спілкуємося і навіть намагаємося не згадувати ні в публічному, ні в дипломатичному просторі, що вони не дотримуються свого слова. Вони вважали, що на той момент їм було важливіше знищити боєздатні підрозділи української армії, ніж дотримати своє слова і зберегти цей статус російського офіцера, цей конструкт, який малюється в публічному просторі.

—А знищити частину російських підрозділів для чого, для того, щоб були якісь зміни і вони перемогли?

—На момент Іловайського котла, коли були задіяні вже регулярні російські збройні формування, це все вирішувалося день в день. Я думаю, що вони не знали своїх реальних можливостей, точніше не розуміли, як далеко вони можуть зайти, щоб не викликати максимальної опозиції зі сторони міжнародних партнерів. Це те, що їх стримувало. Я думаю, що вони не розуміли наскільки далеко вони можуть зайти і що вони можуть зробити. Можливо вони думали, що сьогодні їх переб'ємо, а завтра вже менше їх буде. Я думаю, що вони планували дійти хоча б до Дніпра, захопити оцей сухопутний коридор до Криму. Я думаю такі були плани, а амбіційні плани—дійти до Києва.

Респондент 3

31 рік

— Кажуть, що тоді, коли в Іловайську сталась поразка, фіксували значне втручання саме професійних російських військових. Що вони тут роблять? Чи знають, де вони знаходяться? Чи вони просто виконують накази командування? Яка їхня мотивація?

— Вони є частиною імперії, народу, який створив імперію і впродовж декілька сотень років ведуть таку гру. Ще нічого не відбулося, щоб вони покалися і захотіли стати інакшими. Вони є нашими ворогами, вони, в першу чергу, відстоюють ідею, що вони є Російською імперією, що вони є великою країною, але це їхня ідеологія і бажання, щоб з ними рахувались. Це їхня національна гордість, що у них крута країна, бо вони можуть всім загрозувати чи нападати на сусідню країну. І вони цим самостверджуються. Вони, очевидно, що знають де знаходяться. І накази виконують, тут немає поняття, бідненькі солдатики строкової служби, які заблукали і потрапили в Україну, нічого подібного. Вони є частиною народу, який протягом сотень років є нашим кровним ворогом. Нічого іншого окрім воювати з ними у нас немає і ближчого часу не буде.

— З твоїх слів, російський ворог заходить сюди, щоб самостверджуватися за рахунок чого?

— Будучи частиною цієї машини, росіяни відчувають гордість через те, що з ними рахуються, їх бояться. Вони не можуть досягти якихось успіхів у науці, медицині, але їм важливо відчутти свою важність хоча б таким способом.

— Чи усвідомлюють вони, що вони є частиною машини пропаганди? Чи можуть вони відмовитись від наказів, якщо вони усвідомлюють, що не хочуть цього?

— Завжди можна звільнитися з роботи. Я не вірю в те, що їх змусили воювати з українцями.

— Під час Іловайського котла між генштабом АТО і РФ була домовленість про те, що українські військові зможуть відійти по гуманітарному коридору, але цей коридор обстріляли російські військові. Чому вони порушили домовленість?

— З їхнього боку вони зробили правильно. Вони ввели свого ворога в оману, ми протупили і повелися на їхні обіцянки і маємо те, що маємо. Вони завдали набагато більшої шкоди, ніж завдали б в бою, вони не отримали тих втрат, яких

би зазнали в бою. Наступив психологічний удар по всій країні, велика частина добровольців, які б могли проявляти активність по всій країні, загинуло.

Респондент 4

28 років

— Кажуть, що Іловайська трагедія сталась тому, що саме було велике втручання російських військових. Питання: чи знають, що вони тут роблять? Яка їхня мотивація? Чи вони вірять в пропаганду і те, що вони захищають російськомовне населення?

— Я думаю, що є і ідейні, але більшість гроші заробляє. Я чув, що там, всі хто був, мав досить непогану заробітню плату, вони контрактники і їхали туди. За ідейні переконання мало хто їхав. Я думаю, що у них є певні ідейні переконання, імперські бачення, що вони там мають відновити СРСР, бо у них і історію так викладають, але навряд чи вони просто за ідейні переконання поїхали. Вони були фінансово вмотивовані. Особливо представники північно—кавказьких народів. За Росію воювати просто так— ніколи. Більшість з них, з особистого спілкування бачив, що не поважають слов'ян. Не сприймають їх, як націю, бо вони досить горді і вони вважають, що вище. Вони більш релігійні і більш консервативні, тому просто йти воювати за незалежність ДНР/ЛНР— дуже малоймовірно. А за гроші і вигоду— інша справа. Думаю, що вони за гроші воювали і отримували зарплату в конвертах.

— Тобто, якщо говорити, якщо це були російські професійні військові, то в них теж основний мотив це отримання наживи?

— Так.

— Під час Іловайського котла була домовленість між генштабом АТО і РФ про гуманітарний коридор по якому українські військові змогли би відступити. Коли вони відступали, то їх було обстріляно російськими військовими. Чому була порушена домовленість?

— Мабуть, щоб деморалізувати, щоб показати свою перевагу, показати, що якщо будете далі йти, то будуть такі котли, щоб сколихнути українське суспільство. Вони показали наскільки у них сильніша армія і вони професійніші, аніж наші військові. Здобути не тільки таку перемогу, а й психологічну перемогу, знищити наших військових.

— А якщо говорити про рівень рядового військового: коли він стріляє по людям, які відходять по гуманітарному коридору, він теж хоче показати, що він — вищий?

— Я думаю, що в першу чергу він виконує наказ, а в другу чергу, там обстрілювали не лише російські військові, а й з ДНР, а вони ідеологічно були більш залежні. Вони, фактично, стріляли по тих людях, які принесли якісь їм жертви, які обстріляли їхні райони. Для них це не просто військові, а злочинці. А чого ми повинні їх жаліти? Навряд чи у них були якісь моральні переживання, проблеми. Вони стріляли по вбивцях, злочинцях, які хотіли їх вбити, а не по військових, які хотіли їх вбити.

—Це якщо ти говориш про ополченців ДНР/ЛНР?

Я думаю в росіян теж таке було. Я не воював, мені складно сказати. Я завжди думав, що якби я воював на війні, то чому я маю вбивати цю людину, а можливо вона також думає про мене і нам треба опустити зброю і переговорити з нею і ми не повинні один одного в окопі вбивати, але поки я так думаю, мене вже вб'ють. Еволюційно виживе той, хто буде першим стріляти. Коли вони будуть на війні і розуміють, що годину назад ця людина готова була її вбити, а зараз ти можеш її вбити. Вони бачили в них ворогів і не жаліли. Якби я бачив, що на моїх очах вбили товариша, то чи я б жалів, чи я б хотів, щоб вони просто відступили? Їм не дали офіційного наказу стріляти, але й не заборонили. Я так думаю.

Респондент 5

22 роки

— Під час Іловайського котла, кажуть: чому сталася поразка українських військових, тому що було зафіксоване втручання російських військових різними міжнародними організаціями. Чому вони тут? Чи вони знають, що вони воюють на іншій території? Чи вони вірять в те, що захищають російськомовне населення, чи вони просто виконують наказ?

— Вони, однозначно, виконують наказ і прекрасно розуміють, що перебувають на іншій території. Проводять якість заходи тут. Насправді, переважна більшість російського населення розуміє, що їхні солдати знаходяться на території України і що вони допомагають сепаратистам на Донбасі, але не кажуть, щоб у світовому контексті це виглядало як громадянська війна в Україні. Просто, можливо, колись із принципу, Україна не відбулася як держава. Ці люди мають певну низку цінностей і якщо вони працюють в російській армії, то, певно, знають їх і ці цінності успадковані від СРСР. Де зневага до людського життя, немає відповідальності і свідомості особистості і т.д., де тільки вождь все може вирішувати. Вони виконують накази і підсвідомо підтримують, борються проти тих, хто посмів порушити цю систему цінностей.

— Чи вірять вони в цю пропаганду, що дійсно захищають російськомовне населення?

— Я думаю, що вони вірять, що росіян якимось постійно притісняють за національним, не дають розмовляти російською мовою і т.д. Вони бачать ці казки по російському ТБ, де різні пропагандистські програми, тому, я думаю, що вони розуміють, що не все так однозначно, але вони вірять, що притісняють певну верству суспільства і вони потребують допомоги російських військових.

— Під час Іловайського котла між генштабом АТО і РФ була домовленість, що українські військові зможуть відійти по гуманітарному коридору і коли вони почали відходити, їх обстріляли російські військові? Чому вони порушили домовленість?

— Це якась елементарна неповага до загальноприйнятих світових норм, що не можна стріляти по гуманітарним конвоям, коли біженці просто пересуваються з гарячої точки чи типу гуманітарними коридорами, коли люди відступають, склавши зброю, це просто елементарна зневага до цінностей. У цих людей немає спроможності підтримувати якісь цінності. У них світогляд спрямований на вирішення якихось власних догм, що є у них в голові і для їхнього виконання у них немає перешкод. В голові російського військового цими речами можна

знехтувати просто для того, щоб досягти власних цілей. Це більш ширша проблема, бо якщо ЄС тримається на певних цінностях, то російському суспільству важко ще зрозуміти ці цінності, бо вони жили в такій парадигмі, коли людське життя, гідність людська, вона далеко не на першому плані і при будь—якій потребі нею можна знехтувати. Людське життя не важливе, якщо є якась мета.

Респондент 6

22 роки

— Кажуть, що причиною іловайської поразки стало саме значне втручання російських військових, яке було зафіксовано різноманітними міжнародними організаціями. Що тут роблять російські військові? Чи вони знають де знаходяться? Що вони воюють на іншій землі проти іншої держави? Чи просто виконують наказ?

— Я думаю, що вони вірять в те, що вони захищають російськомовне населення. Це впливає з попередньої думки, що коли на тебе нападають, ти захищаєшся, і це їм вбили в голову, що десь на них напали і забрали ці території, несправедливо поділили, а Україна має їх повернути. Якщо вбити це в мізки, то це буде працювати як “давайте на них нападємо і відберемо те, що у нас забрали”.

Це точно ієрархічна структура, яка має наказ і вони розуміють, що вони є частиною якогось “правильного” механізму, які не вважають себе нападниками, а захисниками. І це просто серйозна пропаганда в яку вони істину вірять. Вони входять не на територію іншої держави, а на їхні землі, які треба повернути.

— Під час Іловайського котла між генштабом АТО і РФ була домовленість, що українські військові зможуть відійти по гуманітарному коридору і коли вони почали відходити, їх обстріляли російські військові? Чому російські військові порушили домовленість?

— Це знову ця пропаганда. Якщо в твоїх очах ці люди найжахливіші у світі і вони кудись йдуть, а у тебе в руках є автомат і тобі дають команду вбити їх, то ти відчуваєш, що ти несеш якусь соціальну місію, а не вбиваєш їх. Ти з відчуттям власної гідності і соціальної місії це робиш і, зважаючи на ієрархічність їх структури, їм навіть не казали про домовленість або ж казали типу “ми зараз формально домовилися, щоб потім їх бахнути”. Ми ж не знаємо яка у них там внутрішня комунікація. Мені здається, що це було стратегічно все прораховано, це була якась ширма, що ось все було демократично, але ніхто цього не дотримався. Це була стратегічно спланована акція, з їх точки зору вони не порушили умови, а переграли їх.

— Виходить, що російські військові могли знати про ці стратегічні домовленості чи плани. Яка їхня соціальна місія: чи вони вірять, що рятують населення там? Чи вони взагалі знають про неї?

— Вони зараз мають це зробити і це правильно в їх голові. Що це не якийсь злочин, а те, що будь—яка нормальна людина зробила в аналогічній ситуації.

Чому саме вони це роблять? Бо вони військові і мають це робити, а також вони цим пишаються. Ми всі росли в ретроспективі “дід воював”, а вони продовжили “дід воював, батько воював і я маю перемогти”. Якщо їхня ціль реально поділити по Дніпру, то це маленький клаптик того, що вони “мають” зробили задля своєї великої цілі.

Респондент 7

21 рік

— Однією з причин, чому стався Іловайський котел і українські війська потрапили в оточення це тому що значна частина саме російських військових втрутилася на територію України і це зафіксовано і доведено міжнародними організаціями. Що роблять тут російські військові? Вони знають, що вони воюють проти іншої держави, вони вірять, що вони захищають дискриміноване російськомовне населення чи вони просто слухаються наказ? Яка їх мотивація?

Думаю вони слухають наказ і можливо дехто одержимий думкою щодо більшої території своєї держави і власне це ними керує. Мені здається, багато людей, які воюють з іншої сторони, тобто з такими дивними намірами, на чужій території роблять це через задоволення. Їм подобається такий стиль життя, їм подобаються війни, є такі люди. Таких є певний відсоток, яким подобається насильство, яким подобається бути вище когось, подобається кидати виклик, щоб щось собі довести. Інколи вони не думають про наслідки і про свою мету. Вони роблять це заради задоволення. Багато виконує наказ, бо в Росії з цим досить суворо. В нашій сім'ї є знайомі, які військові в Росії і в них цей патріотизм є, вони на цьому дуже помішані. Тобто вони не чують взагалі пояснень, не чують запитань. У них є просто накази і дуже вузькі погляди, яких вони дотримуються. Вони не готові сприймати іншу інформацію.

—Є частина, які виконують наказ, а є частина, які вірять, правильно?

—Так, вірять цим наказам. Мені здається, там всі вірять в те, що їм кажуть і вони не готові сприймати щось інше

—А що їм кажуть, що вони мають, що робити? Чому вони вірять в цю пропаганду, їм кажуть, що вони захищають російськомовне населення чи що вони наші брати, які мають нас врятувати, що ми одна держава?

—Напевно, тому що ми одна держава і вони хочуть, щоб ми були з ними на дні. Власне вони це все почали через те, що Україна захотіла бути в Європі і їх це дуже заділо, через те вони почали тих, хто ту територію яка, не погоджується з цим, вони захотіли, щоб ця територія була з ними. Вони просто захотіли, щоб Україна не йшла вперед, не йшла до Європи, а залишалася східною країною, країною СНГ, тобто їхньою, під їхнім крилом, а не була окремою. Тому вони

насилно хочуть залишити. Є батьки, які хочуть насилно тримати своє дитя при собі і не хочуть його відпустити, щоб воно стало особистістю. Тут так само

—Під час Іловайського котла між генштабом АТО і РФ була домовленість, що українські військові зможуть вийти з оточення по гуманітарному коридору. Коли військові виходили по цьому коридору їх обстріляли російські військові. Чому російські військові порушили домовленість і стріляли в людей, які йшли з поля бою не стріляючи?

—Тому, що вони сволоти. Це людський фактор. Тому що це війна, тому що це жорстокість, тому що це підступність, яка є в цього народу. Є люди в яких немає порядності, немає відчуття честі і відчуття правил. Просто є люди, які люблять робити щось підступне. Вони свідомо це зробили, вони захотіли бути переможцями і там також. Захотіли показати свою могутність. Захотіли залякати. Захотіли показати, що їм все одно на угоди і вони можуть порушити все, що їм заманеться.

—Якщо говорити на рівні простого рядового солдату: чи в нього такі самі мортиви, чи знав він про цю домовленість?

—Повинні були б знати, але цілком можливо, що деякі з них не були інформовані. Я думаю, що може таке бути. Мені важко усвідомити, що є люди, які без мотивів можуть так вбивати інших

Респондент 8

19 років

—Під час Іловайського котла сталося значне втручання саме російських військових,що зафіксовано різними міжнародними організаціями. Що тут роблять російські військові,на території України? Чи вони знають, що вони воюють не на своїй території, чи вони тут , бо просто виконують наказ чи тому,що дійсно вірять,що вони захищають російськомовне населення, яке дискримінують

—Я думаю,що вони знають,що вони в Україні, напевно, більшість солдат виконують наказ і я не думаю,що вони думають,що тут вони захищають когось. Можливо якась частина також про це думає,але я не впевнений. Я думаю, що це більше наказ,тобі сказали і ти виконуєш.

—Тобто частина може вірити в те,що вони захищають,але здебільшого вони тут,бо їм просто віддали наказ.

—Так.Я не думаю,що хтось приїхав помирати за те,що в якійсь країні притискають мову.

—Під час Іловайського котла між генштабом АТО і РФ була домовленість, що українські військові зможуть вийти з оточення по гуманітарному коридору. Коли військові виходили по цьому коридору їх обстріляли російські військові. Чому російські військові порушили домовленість і стріляли в людей, які йшли з поля бою не стріляючи?

— В принципі, їм, напевно, було все рівно на домовленість. Вони вже в Україні, вони вже воюють проти нас. Тобто їм уже все рівно має бути на домовленість,вони тут, вони хочуть захопити територію.Може, якось погано домовились, або підставили, або спеціально з якихось тактичних, стратегічних точок зробили це

—Тобто вони знали,що був гуманітарний коридор, що була така домовленість, але порушили це через певні тактичні причини бою. Це так?

—Так

Респондент 9

50 років

—Ти вже згадав, що під час Іловайського котла було значне втручання саме російських військових, що зафіксовано різними міжнародними організаціями. Що тут роблять російські військові? Чи вони знають, що вони воюють на території України, чи вони тут, бо просто виконують наказ чи тому, що дійсно вірять, що вони захищають російськомовне населення? Ми зараз говоримо про рівень рядового солдата

—Я сам служив у “советській” армії в Росії в московській області. Я пам’ятаю коли Крим захоплювали кацапи і поставили одного кацапенка і питають:

—Хохлов будеш убивать?

—Да

—Скільки?

—Ну, одного два убил и достаточно

Я от маю з ними досить тісні обставини і я не можу сказати, що простий кацап він такий кровожадний. Спрацьовує психологія “имперца”. Треба відрізнити строковиків. Якщо брати Чечню чи Грузію, там захопили строковиків і їм дісно приказ дали там їх везуть в БТРі, в машині. От як ти строковик тебе везуть і ето імперія. Тебе везуть ти там нічого не можеш зробити. Навіть якщо ти розумієш куди тебе везуть і ти проти. Треба бути досить великої волі, щоб сказати, що ти не поїдеш. Якщо ти не поїдеш, то тебе там чекає суд штрафбат і тд і тп. У них велика історія він Івана Грозного до НКВД до КГБ, вони знають як мозги вправлять. Були там строковики, але вони заражені, для них убить хохла, “убить какого то там хачика”, навіть, якщо вони на найменшій ступені у них ця бацила є. Хто потрапляє в це психологічне поле, то ця бацила починає розмножуватись і для нього моральних перепон нема. Вони всі вірили, що вони помстяться хохлам таким чином і вознесеться Росія. Левова частка була контрактників, контрактників— добровольців, які йшли з ідеологічних міркувань. Пам’ятаю інтерв’ю одного кацапа про Чеченю і от йому кажуть “От ты в Чечне воевал”, а він каже: що він живе в якомусь там Мухосранську і він приїхав і хоч гори побачив. Для кацапів це ну..... Для китайців армія це можливість вирватись. Навіть, якщо це не ідеологічно. Для кацапа це можливість вирватись з буденності взяти участь в авантурі і потім розказувати про героїство і потім розказувати, що вони ж не знали. Взагалі це була чітко спланована операція по захвату. Коли наші брали в полон, то у них там були книжечки Дугіна. Це була серйозно спланована операція. Тобто працювали з усіма сегментами народів. Якщо ти комуніст, то тобі така книжечка, але там вшито крючок “Имперія”. Якщо Дугин, там теж крючок “Россия”. Там багато людей свято вірили, що вони вбивають супостатів. Вони справді вірили, що українці ненажери. Цю війну ми сильно програли. Програли ще коли була Помаранчева революція. Коли

революція була ми програли інформаційну війну. Звідтіля почалась війна і тут вже втілилась військом. Були там всякі “просто поправити матеріальне положення”, а були частково справжні військові. Для яких там людині байдуже “освободительна війна” чи ще якась. Якщо є війна, то будуть завжди військові качки. Вони будуть на війну, як бджоли на мед, а вони будуть на любий військовий конфлікт іти. Це частина кавказу. В цьому плані нам не пощастило, що були такі справжні військові. Були ідеологічні військові, які чітко розуміють, що Україну потрібно знищити і ось це такий конгломерат. Всі вони були прошиті імперським геном від уркагана до “срочніка” до справжнього військового. Вони всі прошиті.

—Ти вже говорив, що під час Іловайського котла між генштабом АТО і РФ була домовленість, що українські військові зможуть вийти з оточення по гуманітарному коридору. Коли військові виходили по цьому коридору їх обстріляли російські військові. Чому російські військові порушили домовленість і стріляли в людей, які йшли з поля бою не стріляючи?

—Якщо бути чесним, то домовлялись, що вони підуть без зброї. Наші військові не погодились і вони йшли зі зброєю. Вважається, що самий принизливий удар по лицю. Він може бути легким, але найбільш принизливим. Їм байдуже було ми зі зброєю чи без зброї. Без зброї це ще гірше, це більші втрати і в моральному плані втрата гідності. Вони не збирались виконувати це. Вони б захопили всіх військових в полон і просто катували б. Тут десь спрацювала така інтуїція, що треба йти зі зброєю. Якби вони йшли без зброї, як і домовились були б ще більші втрати, моральні втрати. Вони не збирались виконувати.

—Вони не збирались виконувати чому?

—Треба зрозуміти що імперський ген полягає в тому, що вони не вважають тебе за рівного. Україна це країна 404, типу помилка. Це двуликість. Вони не вважали українську сторону паритетною. У них все це дуже видно на Кавказі, як вони діяли. Це все обман. Це завжди обман і у війні обман це “святоє дело”. Вони не вважають Україну паритетною країною. Якщо це паритетна, то ти маєш домовлятись. Якби вони домовились з Америкою, то вони б виконали. Якби вони домовлялись з якимось Азербайджаном чи Молдовою, то вони б теж не виконали. Скільки вони порушують і їм немає на це відповіді. Якщо ця країна не може помститись за невиконані обіцянки, то вони не виконують. Вони вважають, що ми не паритетні і вони не зобов'язані це виконувати. З іншого боку вони вважають це верхом військової тактики, хитрості мудрості. Історики “якесь слово”, що було застосоване таке для наївних хохлов. Це наївність це “непростительно”. Коли під Волновахою наші пішли туди, то вони навіть магазин

не пристігнули і ті прийшли їх вечором розстріляли. Це така приступна наївність була під Іловайськом

Чи знали російські військові, що була така домовленість?

Знали. Потім, щоб не було свідків дострілювали поранених

Респондент 10

23 роки

—Під час Іловайська було значне вторгнення російських військових,яке зафіксоване різними міжнародними організаціями. Що тут роблять російські військові чи вони знають,що вони воюють на чужій території, чи вони просто виконують наказ, чи вони дійсно вірять,що вони захищають російськомовне населення?

—Во—первых, ум военного построен по такому принципу, что есть приказ — его нужно выполнять. Без приказа никто ничего никогда в этой жизни бы не сделал,если это профессиональная армия. Вот как бы и ответ на твой вопрос. Был отдан четкий приказ, четко пришли,четко начали делать. Понятное дело,что они не имели никакого права на это,если брать все международные нормы,то они их нарушили.Если это доказано будет,тут же еще доказать нужно этот факт через суд. Насколько я знаю, этот факт еще рассматривается.В принципе, я не думаю,что они думали,что что—то защищали. Им дали приказ, они его выполняли. Как и любой военный, ему если отдают приказ, то он его выполняет. Так система армии построена.

—Тобто ти не думаєш,що вони вірять в російську пропаганду і те, що вони дійсно визволяють свої землі?

—Понятное дело,что это все подкрепляется пропагандой. Понятное дело,что она есть. Но я не уверен, что все, поголовно каждый из них в это верил. Я думаю, что процентов 70, да. В плане того, что убивают. Промывка мозгов работает так, что она тебя заставляет думать совершенно о других вещах. Например, когда на Донбассе начинались эти все действия, то там по русским каналам просто какая то ахинея творилась и самое смешное,что украинские граждане как бы клевали на эту всю тему. Вот в этом то и вся суть. Пропаганда работает как раз таким образом,что она меняет твое мнение о каких то действиях. Но изначально профессиональная армия не может без приказа пойти. Должен быть четкий приказ. Да, они могут верить,что здесь расчлняют русских младенцев и еще что то. Но без приказа никто бы сюда не поехал. Поехали б только там наемники, простые граждане,которые там, типа, хотят защищать. Да, они могут быть, а профессиональная армия — нет.

—Тобто професійна армія вся діє по наказу і при цьому частина з них все таки може вірити, а частина ні?

—Да, вполне.

—Під час Іловайського котла була домовленість між Генштабом АТО і РФ, що українські військові зможуть вийти з оточення по “зеленому” коридору і коли вони мирно відходили їх обстріляли російські військові. Чому російські військові обстріляли людей, які відходили по “зеленому” коридору і була така домовленість?

—Вот тут есть очень интересная штука. Проблема в том, что с российским правительством нельзя договариваться вообще на какие то условия. Есть одна проблема, что даже если ты с ними договорился, они все равно могут нарушить договор. Они всегда это делали, они всегда это делают. Постоянно. Почти 30 лет они существуют, как субъект. Если посмотреть на всякие там дела в международных инстанциях, то они всегда это делают. С ними можно договариваться, но глупо надеяться, что они сто процентов будут это выполнять. В тот момент это было абсолютно понятно.

—Якщо повертатись до конкретного питання, то чому вони тоді це зробили, чому порушили домовленість?

—Потому что они просто подумали, что прокатит. Это просто игра. Ну серьезно. Посмотри как они в принципе действуют, они играют. Они не ведут какую то честную политику, им просто в приколы поиграть. Это реально выглядит, как игра: “А вот сейчас прокатит”. Например, Совет Европы с ними договорились на какие то договоренности по обмену военнопленными, договорились, а они, оп — и не выполнили, а их уже включили обратно. И прокатило же. Никто же не стал возмущаться.

—Так, якщо говорити про цей випадок, то вони граються з людським життям, щоб що?

—Чтобы контролировать. Условно они убивают вражеские силы в этот момент. Да, они договорились, но какая разница, они же не выполняют никакие условия. Я уже сказал, как с ними нужно договариваться. Нужно договариваться, но при этом план Б готовить сразу.

—Якщо говорити про рівень рядового солдата, то він знав про цю домовленість і він, порушуючи домовленість, виконував наказ?

—Да. Я думаю это примерно так и работает. Даже если он знал про эту договоренность ему просто сказали, что вот приказ есть приказ. Если бы он сделал это без приказа, то с него бы сразу сняли погоны, а потом бы пустили под суд военный. Seriously, военный трибунал так работает. Я думаю, они делают это так. Если это профессиональная армия, то они должны это контролировать, если они это не контролируют профессиональную армию, то кто они вообще такие.